

V maju smo se vključili v akcijo »tisoč delavcev-so-delavcev«, ki jo organizira Zveza sindikatov Slovenije. V njej želimo razširiti krog dopisnikov, naših sodelavcev. Tako želimo naše glasilo približati slehernemu delavcu. Želimo doseči, da bi bilo obveščanje resnično dobrina kolektiva in ne le naloga nekaj posameznikov.

Že v aprilu smo se o akciji pogovarjali tudi s sindikalnimi delavci, ki so poleg urednika nosilci akcije. Dejali smo, da bomo sodelavce pridobili v okviru vsake osnovne organizacije, da bomo tako naše obveščanje obogatili z dogajanjem v sleherni sredini našega, sorazmerno velikega kolektiva.

September je. Od začetka akcije je minilo že precej časa. In kakšni so sadovi? Priznati moramo, da doslej še ni takega odziva, kot smo pričakovali. Imamo sicer kar precej zelo marljivih dopisnikov, ki s svojim delom sooblikujejo skoraj vsako številko našega glasila. Predvsem mladi so naši stalni sodelavci. Zato tudi zapisi o njihovem delu, uspehih in težavah pogosto dobijo mesto na naših straneh. Tudi iz nekaterih drugih sredin se sodelavci kar redno oglašajo, precej pa je še oddelkov, iz katerih ni nobenega glasu. Se tam nič ne dogaja? Prepričani smo, da se, le da ni nikogar, ki bi zanimiv dogodek zabeležil. Ali pa morda ni vzpodbude?

Akcija ni le sama sebi namen. Dober samoupravljalec mora biti dobro obveščen o delu in življenju v celotnem kolektivu. Da pa bi to dosegli, je potrebno, da v tej verigi sodeluje tudi sam. Vsak posameznik je pomemben člen v tej verigi obveščanja, s svojo dejavnostjo, z zabeležko o delu v svojem okolju, omogoči, da se z njim seznanijo tudi ostali štiri tisoč sodelavcev. Če bomo to dosegli, bomo lahko rekli, da je naše obveščanje boljše, da je prilagojeno našim potrebam, da je naše.

Vera Drašak

IZ VSEBINE

- Organiziranost prilagoditi potrebam
- Štipendisti za okroglo mizo
- Spoznajmo novi zakon o vojaški obveznosti
- Priprava gumenih zmesi nekdanj, danes in jutri
- Končale so se letošnje delovne akcije
- Bogato poletje savskih kudovcev

Organiziranost prilagoditi potrebam

Delovna organizacija je živ organizem. V njej se združujemo delavci, da bi z delom in delovnimi sredstvi ustvarjali novo vrednost. Da pa bi to dosegli na kar najbolj racionalen način, ima delovna organizacija tudi svojo organizacijsko obliko. Osnova je delitev dela in smotrno medsebojno povezovanje.

Naša delovna organizacija, v kateri združuje delo skoraj štiri tisoč delavcev, je zapleten mehanizem. Skozi razvoj je doživela že vrsto organizacijskih sprememb. Narekovale so jih potrebe po večji učinkovitosti. Tudi v zadnjem času je bilo moč opaziti, da nekateri oddelki prav zaradi neustrezne oziroma toge organiziranosti ne dosegajo takih rezultatov, kot bi jih lahko.

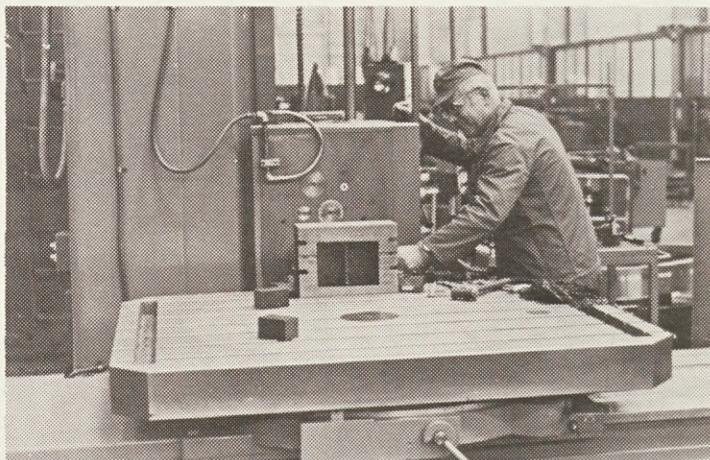
Znova se je torej pokazala potreba po nekaterih organizacijskih spremembah in dopolnitvah. Še v letošnjem letu načrtujemo nekatere spremembe na področju vzdrževalne in investicijske dejavnosti, ter statusne spremembe nekaterih temeljnih organizacij.

– Vzdrževanje pod skupno streho

Prve spremembe se obetajo na področju vzdrževanja. Doslej je bilo zelo razdrobljeno, nepovezano in zato tudi neučinkovito. Po novem predlogu bomo to dejavnost združili v celoten splet vzdrževanja od priprave vzdrževanja, izdelave tehnoloških postopkov, tekočih vzdrževalnih del, splošnih vzdrževalnih del do investicijsko vzdrževalnih del, montažnih in remontnih del. Tako bomo dosegli bolj enotno in učinkovito planiranje procesa vzdrževanja, boljšo koordinacijo ter bolj smotrno razporeditev obstoječih kadrov in s tem večjo učinkovitost.

Večina dejavnosti sedanjega sektorja za organizacijo storitvenih dejavnosti, bo po novi organizacijski shemi prenešana v tozdr Vzdrževanje, tako da bo sektor prenehal obstojati. V okviru vzdrževanja bo po novem delal oddelki priprave vzdrževanja, dopolnjen z nalogami iz področja priprave preventivnega vzdrževanja. Tudi tekoče vzdrževanje bo organizirano kot samostojna delovna enota v okviru tozda Vzdrževanje.

Skupine za tekoče elektrovzdrževanje, ki so sedaj prav tako organizirane v okviru omenjenih oddelkov v sozdu, se bodo priključile delovni enoti Elektrovzdrževanje v tozdu Vzdrževanje.

Po predlogu se bodo delovne naloge iz področja toplovodnih inštalaterskih in izolaterskih del, ki so sedaj organizirane v tozdu Vzdrževanje, prenesle v tozdr Energetika, kjer bo tako organizacijsko združeno celotno vzdrževanje energetskega sistema in sredstev celotne delovne organizacije (agregati, energetske naprave, instalacije).

Področje delovnih nalog vzdrževanja zgradb (snažilke pisarn, skupnih prostorov in sanitarij) se bo iz tozda Vzdrževanje izločilo ter se organizacijsko porazdelilo po posameznih tozdih in DSSS.

Delovne naloge projektive in konstrukcije na področju hidravličnih pnevmatskih naprav bodo iz tozda Vzdrževanje prešle v oddelke projektive in konstrukcije SIP.

Oddelki skladišča rezervnih delov, orodij in pomožnega materiala se iz SOZD prenese v tozdr Vzdrževanje.

– Večja celovitost sektorja za inženiring in projektivo

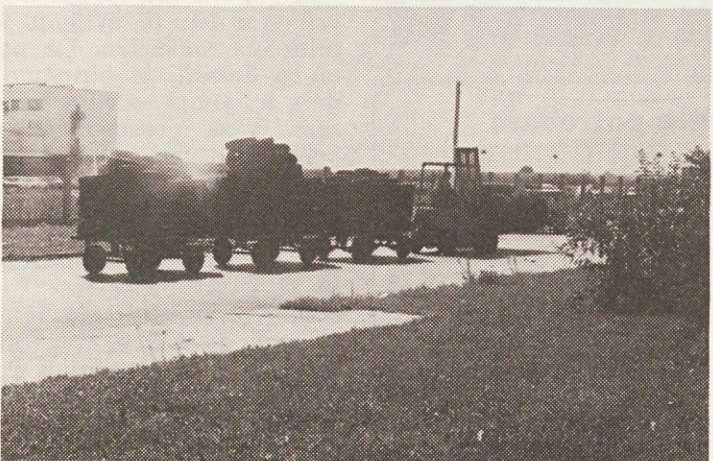
Sektor za inženiring in projektivo je bil že ob nastanku zasnovan kot center za celovito pripravo investicijske dejavnosti. Pokazalo pa se je, da je še vrsta področij, ki bi sodila vanj in da bi bil tako ob boljši povezanosti tudi bolj učinkovit. V sektorju za inženiring in projektivo naj bi se po predlogu poleg sedanje dejavnosti vključile tudi vse konstrukcijske in projektantske naloge za področja strojev, naprav, orodij in rezervnih delov. Doslej so bile te dejavnosti organizirane v različnih organizacijskih enotah SOSD, tozdih Energetika in Vzdrževanje itd.).

V tako zasnovanem sektorju bo omogočena celovitost pri načrtovanju in celotni gradnji investicij, kar bo v veliki meri odpravilo nekoordiniranost in zastoje pri uresničevanju investicij.

– Transport v sektor za organizacijo proizvodnje

Oddelki za notranji in zunanji transport, ki je sedaj organizacijsko opredeljen v SOSD, bo prešel kot samostojen oddelki v sektor za organizacijo proizvodnje, skupina za vzdrževanje transportnih sredstev pa bo pripojena tozdu Vzdrževanje v okviru oddelka ročne obdelave.

V. D.

Tehnična hala spreminja videz

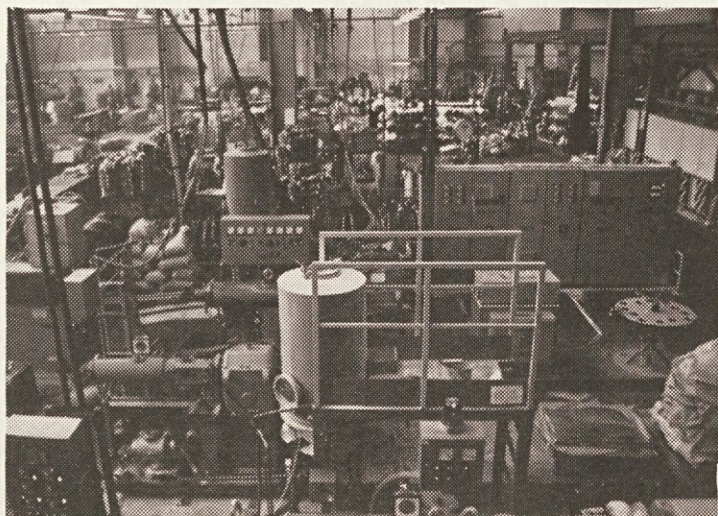
Pred poldrugim desetletjem je bila zgrajena tovarna tehničnih izdelkov oziroma tehnična hala, kot jo običajno imenujemo. Za takratne razmere izredno veliki proizvodni prostori so samevali, saj so nova oprema in stroji iz obrata I. prihajali postopoma. Zdelo se je, da celoten prostor ne bo nikoli polno zaseden. Vendar ni bilo tako. Strojni park smo nenehno, leto za letom širili, tako da je v zadnjem času otežen prevoz zmesi in izdelkov, ker so prehodi založeni, ker stoji stroj pri stroju.

Že pred časom pa se je v tehnični tovarni pričelo posodabljanje proizvodnega procesa. Vedno bolj je bilo prisotno prepričanje, da moramo osvajati proizvodnjo novih, rentabilnejših izdelkov, zmanjševati fizični napor in izboljševati delovne pogoje. Modernizacija je potekala postopno po posameznih delovnih enotah. Posledica le-te je, da se število zaposlenih, sedaj jih je okrog šeststo, počasi zmanjšuje.

Če podrobneje pogledamo razvoj oziroma izpopolnjevanje proizvodnje, vidimo, da se je v nekaj zadnjih letih veliko spremenilo. V delovni enoti Transportni trakovi in klinasti jermeni so s posodobljenimi stroji in dokupom nekaj nove opreme proizvodnjo podvojili. Od tristo ton izdelkov letno se je proizvodnja dvignila na šeststo ton.

V Prevlekah valjev je bila vgrajena visoko produktivna oprema, to je stroji za oblaganje in brušenje valjev. Čeprav zmogljivosti še niso polno zasedene, se bo proizvodnja povečala iz dosedanjih 80 na 130 ton letno.

O preselitvi dela proizvodnje cevi iz Cevarne v DO Vulkan Niš in o postavitvi novih linij za profile smo v našem glasilu že pisali. Naj ob tej priložnosti omenimo samo, da se bo v letošnjem letu povečala iz sedanjih štiri na pet milijonov metrov cevi. Z manjšimi dopolnitvami opreme pa bodo v prihodnjih letih letno proizvedli sedem milijonov metrov. V letošnjem letu je bilo veliko razprav o preselitvi dela proizvodnje stiskalnih izdelkov v DO Agis Ptuj. Znani so razlogi, zakaj je do takega predloga prišlo. Po samoupravnem sporazumu med nami in Agisom naj bi bila selitev konec tega in v začetku prihodnjega leta. Zaradi

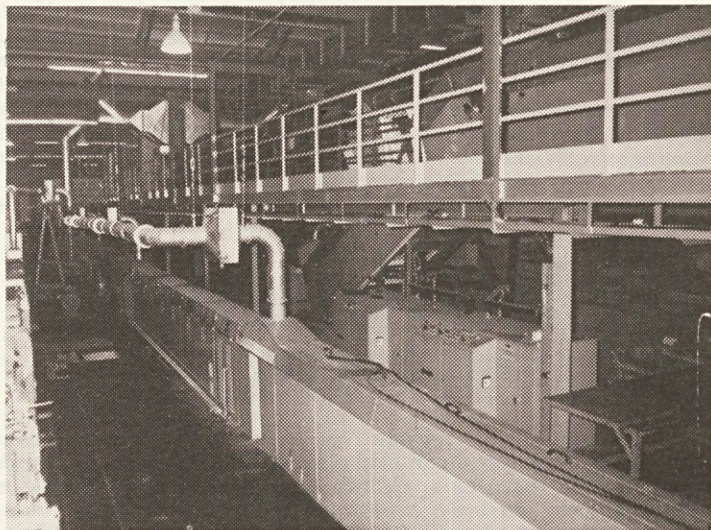

tega bo več delavcev premeščenih na druga dela v tozd GTI in TAP, nekaj pa tudi v druge tozde. Kadrovskega sektorja je v sodelovanju s prizadetimi pripravil predlog za ustrezno prerazporeditev. V izpraznjen prostor pa bo prenašana proizvodnja transportnih trakov iz Velopnevmatike.

Čeprav je bilo storjenih še veliko manjših dopolnitev, smo omenili samo nekatere večje. Proizvodnja se nenehno dopolnjuje z novimi stroji in s posodabljanjem obstoječega strojnega parka. V tej smeri bo potekal razvoj tudi v naslednjem obdobju. Nova, zahtevnejša tehnologija, ostrejši kriteriji kakovosti pa zahtevajo več znanja in drugačne delovne navade. Medtem, ko si je delavec še ne dolgo tega lahko sam določal opravljanje posameznih opravil, sedaj neprekinjen proces na linijah zahteva stalno prisotnost na delovnem mestu.

Z višjo izkoriščenostjo delovnega časa in boljšo organizacijo dela uspeh vsekakor ne bo izostal, kar kažejo že dosedanje rezultati. In v prihodnje bodo nedvomno še boljši.

P. B.

Delovni pogoji ...

Znano je, da imamo v nekaterih delovnih sredinah zelo slabe oziroma težke delovne pogoje. Več ali manj smo jih vrsto let »reševali« z desetodstotnim dodatkom, kar velja predvsem za delo v vulkanizacijskih oddelkih, kjer je poleti prava »savna«. Samo nadomestilo ni pomenilo boljših delovnih pogojev, temveč simbolično gmotno nadomestilo za težke delovne pogoje. Kako pri tem trpi zdravje, raje ne govorimo.

Skušali smo s prezračevalnimi napravami in raznimi pregradami omejiti visoke temperature v omenjenih oddelkih.

V tozdu Velopnevmatika so pred poldrugim mesecem vgradili prezračevalne naprave. Pričakovanja so bila večja, kot pa so bili resnični učinki ventilatorjev. O tem so seveda različna mnenja, ki pridejo do izraza predvsem poleti oziroma v najbolj vročih dneh. V Velopnevmatiki pravijo, da je to prva etapa, v nadaljevanju pa bodo izolirali vire toplote (stiskalnice) ter vgradili tekoče trakove, ki bodo odvažali vroče izdelke — seveda še pred poletjem 1981. Praksa je pokazala, in ne samo enkrat, da smo v obdobju hladnejšega vremena »pozabili« na to, in potem pričeli z delom sredi poletja. In tako je leto za letom, zato je že čas, da odgovorni oddelki in posamezniki opravijo dogovorjene naloge.

Z naslednjim poletjem bo namreč prišla spet neznosna vročina ...!

P. B.

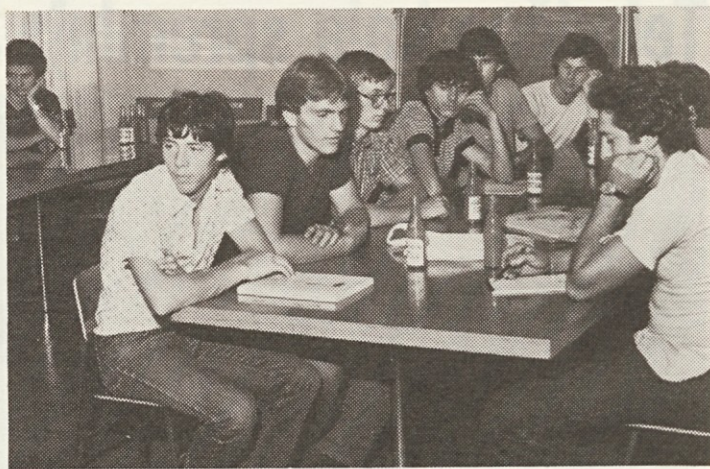
Štipendisti za okroglo mizo

Naša delovna organizacija štipendira vsako leto od sedemdeset do osemdeset študentov na srednjih, višjih in visokih šolah. Štipendisti so organizirani v klub, ki v zadnjem času, kljub nekaterim pomanjkljivostim, dokaj dobro sodeluje z mladinsko organizacijo.

V drugi polovici avgusta so se štipendisti, ki so bili v tem času na počitniški praksi, predstavniki ZSMS Save in Kranja ter strokovni sodelavci iz Izobraževalnega centra in Kadrovskega sektorja, zbrali za okroglo mizo. Žal se je razgovora od desetih vabljenih mentorjev udeležil samo eden. Namen sestanka je bil oceniti uspešnost počitniške prakse in opozoriti na pomanjkljivosti, ki bi jih morali v prihodnje odpraviti.

Za boljše razumevanje naj navedemo, da je razporeditev praktikantov narejena že pred koncem šolskega leta. Prav tako ima vsak posameznik svoj program dela, ki ga mora opraviti. O opravljenem delu pa vodi tudi evidenco. Višino nagrad vsako leto obravnava odbor za izobraževanje in socialno varnost. Giblje se 1100 din za srednje in 1500 din za višje oziroma visoke šole. Že v uvodnem delu je bilo omenjenih tudi nekaj pomanjkljivosti.

Prakse so organizirane samo med počitnicami, to pa je zelo kratek rok, ker je prostih mest premalo. Poleg tega je v poletnih mesecih veliko dopustov, tudi kolektivni, kar povzroča težave pri izbiri mentorjev in vpliva na kakovost opravljene prakse. Dodatne probleme povzroča tudi to, da delavci, ki so določeni za mentorje, za dodatno delo niso stimulirani, ter da mentorstva tudi nimajo opredeljenega v razvidu del in nalog. Zato je nemalokrat treba veliko prepričevanja in prigovarjanja, da je naloga opravljena. Z uvedbo usmerjenega izobraževanja bo uprašanje roka

za opravljanje prakse rešeno, saj bo le-ta potekala celo leto. Glede nagrajevanja za mentorstvo pa se bomo morali dogovoriti v delovni organizaciji. Tudi nagrade za počitniško prakso so v posameznih delovnih organizacijah v občini Kranj različne. Zato bi se o njih morali vsako leto dogovarjati, da bi bile nagrade, če že ne enake, vsaj približno usklajene.

Mnenje večine praktikantov, ki so govorili o svojih izkušnjah, je bilo, da je bila praksa zanimiva, ne glede na to, kje so jo opravljali. V vsakem delovnem okolju so spoznali nekaj novega. To pa je tudi namen prakse — preveriti teoretično znanje v praksi, spoznati ljudi ter delovni in samoupravni utrip v tovarni. Res je, da se vse ne da narediti čez noč, vendar pa po dveh, treh opravljenih praksah v delovni organizaciji nisi več novinec. Čutili je bilo, da je bil med prakso precejšnji poudarek na strokovnem oziroma proizvodnem delu, manj pa na spoznavanju samoupravne oziroma družbenopolitične dejavnosti. Čeprav so študentje, ki so bili letos prvič pri nas, opravili dvodnevni seminar, ter med drugim obravnavali tudi samoupravno in družbenopolitično organiziranost, to vsekakor ni dovolj.

Razen redkih izjem so bili štipendisti zadovoljni z organizacijo in izvedbo prakse. V nekaterih primerih je sicer prihajalo do napak, kot so netovariški odnosi sodelavk do njih, večsih niso dobili dela in drugo. Če bi jih pričeli pravočasno reševati, bi jih s prerazporeditvijo, z opozorili in z razgovori prav gotovo rešili. Tako pa je to izkušnja za naprej.

Praksa je iz leta v leto boljše organizirana. Večina mentorjev meni, da so praktikanti svoje naloge vestno opravili. Zato smo lahko prepričani, da bodo po končanem študiju v naše delovne sredine prišli dobri delavci in samoupravljalci.

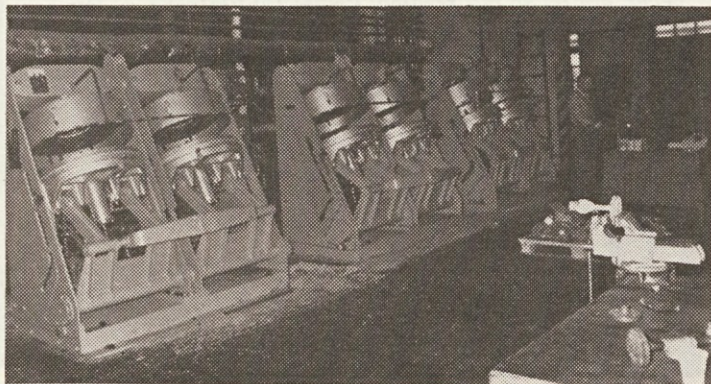
P. B.

POVEČANE ZMOGLJIVOSTI V VELOPNEVMATIKI

V oktobru bodo v tozdu Velopnevmatika pričeli z redno proizvodnjo na petih novih stiskalnicah za veloplašče, od osmih, kolikor je bilo naročenih. Če novo pridobitev prikažemo v številkah, pomeni, da bodo z novimi stroji povečali fizičen obseg proizvodnje za 18 odstotkov z desetimi novo zaposlenimi delavci v tem 340 članskem kolektivu. Lep uspeh! Dodajmo še to, da so stroji domače izdelave, tehnologija je poznana. Povečana zmogljivost je pomembna, saj skoraj polovico izdelkov Velopnevmatike izvozimo zaradi prepotrebnih deviz in vključevanja na mednarodno tržišče.

Kljub omenjenim pridobitvam pa je treba opozoriti tudi na »senčne plati« te investicije. V tozdu so v letošnjem gospodarskem načrtu predvidevali in tako je bilo z dobaviteljem, 14. oktober Kruševac dogovorjeno, da bodo stiskalnice pričele z rednim delom v maju, v Savo pa so prišle šele prve dni kolektivnega dopusta. Skoraj petmesečna zamuda pri dobavnem roku bo pomenila za tozdu Velopnevmatiko in delovno organizacijo večji izpad predvidene proizvodnje. Pa ne samo to. Tri stiskalnice so se med potjo »izgubile«. Stroji, za vsakega smo plačali 90 starih milijonov, so se med prevozom prevrnili. In sedaj teče reklamacijski postopek. Kljub izplačilu odškodnine to pomeni še dodatno zakasnitev oziroma izpad proizvodnje. Tudi z boljše organizacijo dela, večjo izkoriščenostjo delovnega časa, izpada ne bo mogoče nadomestiti. Večja količina veloplaščev, v prihodnjem letu jih bo okrog štiri milijone, pa zahteva tudi povečane zmogljivosti pri pripravi. Predvideno je, da bodo kupili še osem konfekcijskih strojev, od tega štiri naše in štiri tuje izdelave.

P. B.

Poživiti delo mladih v Cevarni

Osnovna dejavnost ZSM mora biti v njenih osnovnih organizacijah, so mladi zapisali v svojem statutu — dokumentih. Zapisali pravim zato, ker določila marsikje niso uresničili v praksi.

Ena izmed njih je tudi delovna enota Cevarna. Čeprav je med mladimi kar osem članov Zveze komunistov, do sedaj niso uspeli organizirati in vzpodbuditi mladinske aktivnosti. Načelno se večina strinja, da mora biti mladina bolj aktivna, vendar ko gre za akcijo, nenadoma ni več časa, ovira jih izmensko delo in drugo. Ko je bila na primer organizirana delovna akcija na Joštu, se jih je prijavilo enajst, prišli so samo trije. Ko so sklicani sestanki, je prisotno le malo mladih, od skupaj tridesetih, kolikor jih je v Cevarni.

Na osnovni organizaciji ZK so večkrat ugotavljali, da delo mladih ni tako kot bi moralo biti. Z namenom, da bi se stvari premaknile, se sedaj dogovarjajo za sestavo dvomesečnega programa dela, s katerim se bodo dogovorili za naloge in kdo bo za njih odgovoren.

O njihovih uspehih pa bomo pisali v eni izmed prihodnjih števil.

P. B.

Pogovarjali smo se s kurirji

Med dvema obhodomoma so se za nekaj minut ustavili v kurirski pisarni. Žare, Vojko, Zdene, Ivo in Damjan. Fantje so bili prijetni sogovorniki in zvedeli smo marsikaj zanimivega o njihovem delu.

Naj v uvodu povemo, da je kurirsko delo prehodnega značaja, tako da so pogoste menjave prej pravilo, kot izjema. V povprečju so naši kurirji stari okrog dvajset let. Poleg dela študirajo in se po končani šoli ali po odsluženju vojaškega roka zaposlijo drugje v delovni organizaciji. Ne nazadnje, na njihovo odločitev, da gredo na druga delovna mesta, vpliva

tudi višina osebnega dohodka. Delo je ocenjeno od 85 do 108 točk, to pa je okrog 5500 dinarjev. Kot sami pravijo, njihovo delo ni dovolj upoštevano, kar se izraža tudi v podcenjevalnem odnosu drugih sodelavcev do njih. Niso redki primeri, ko je nekaj minut po obhodu treba ponovno na pot, čeprav je ravnokar odšel iz pisarne. Z ozirom na to, da naredi vsak izmed kurirjev dnevno okrog petnajst kilometrov, na vsakem od teh obhodov obišče dvajset razdelilnih mest, pomeni ponovna pot zaradi kuverte ali dveh še dodatno obremenitev.

Kurirska katrca

Damjan, Zdene in Ivo na kolesih

Niso redki primeri, ko sta pisarni oddaljeni le nekaj korakov, pa mora pošta najprej na centralno razdelilno mesto v stari upravni stavbi, potem pa zopet nazaj. Poleg nepotrebnih poti je to tudi izguba časa, zaradi česar se potem jezimo, da pošte ne prejmemo pravočasno. Na kranjski lokaciji je okrog štiri tisoč Savčanov. Vendar se včasih obnašamo, kot da bi nas bilo le sto ali dvesto in se med seboj vsi poznamo. Tako je na ovojnici naslov Peter ali Pavel iz TAP-a ali iz drugega tozda. Ker pa je Petrov in Pavlov več, kuverta išče naslovnika, potuje sem ter tja po delovni organizaciji in se včasih tudi

izgubi. Kriv je seveda kurir, ki naslovnika ni našel. Mnogi sodelavci so prepričani, da je kurirsko delo lahko, ne da bi se zavedali, da kurir dnevno raznese okrog petdeset kilogramov pošte, da naredi vse obhode kljub dežju, snegu, mrazu.

Seveda se, kot pri vsakem, tudi pri kurirskem delu pojavljajo manjše in večje težave. Vendar se da, kot so povedali sogovorniki, z dobro voljo in prizadevnostjo, težave premestiti.

In lahko jim verjamemo, še več, celo prepričamo se lahko — z malo več dobre volje!
P. B.

Spoznavajmo novi zakon o vojaški obveznosti

Glede na spremembe v sistemu in funkcijah splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite, ki bi jih bilo zaradi njihove obsežnosti težko urediti samo z dopolnitvami in spremembami zakona o ljudski obrambi in zakona o družbeni samozaščiti, varnosti in notranjih zadevah, je bila predlagana izdaja novega zakona, ki naj bi urejal obe navedeni področji. Ob koncu 1979. leta, so bile izdelane teze za osnutek zakona o splošni ljudski obrambi in družbeni samozaščiti, na kar je novi Zakon o vojaški obveznosti sprejela skupščina SFRJ na sami zveznega zbora dne 26. 6. 1980., v veljavo pa je stopil osmi dan po objavi v Uradnem listu SFRJ, to je 5. 7. 1980.

Zakon o vojaški obveznosti vsebuje splošna določila glede vojaške obveznosti, naborne obveznosti, obveznosti služenja vojaškega roka, vojaškega pouka žensk, obveznosti služenja v rezervnem sestavu oboroženih sil, potovanje in bivanje vojaških obveznikov v tujini, pozivanje in evidenca vojaških obveznikov, sam postopek izvrševanja vojaške obveznosti, kazenske določbe in prehodne ter končne določbe v zvezi s služenjem vojaškega roka.

V splošnih določbah določa zakon osnove vojaške obveznosti. Še posebej zanimivo je določilo, ki pravi, da obsega vojaška obveznost tudi vojaški pouk za ženske, ki pa niso zavezane naboru in ne obveznosti služiti vojaški rok. Ženske, ki se prostovoljno priglasiyo, se v skladu s potrebami dopolnitve oboroženih sil, pokličejo k vojaškemu pouku, ženske, ki pa so po tem zakonu zavezane vojaški obveznosti (ženske — vojaški obvezniki) pa na vojaške vaje v oboroženih silah, da si pridobijo nujno vojaško znanje in se usposobijo za dolžnosti v vojni. Ženska pridobi status vojaška med prostovoljnim vojaškim poukom v oboroženih silah.

V naslednjem poglavju so obravnavana določila glede naborne obveznosti, ki jo opravlja nabornik v koledarskem letu, ko dopolni 18 let.

Nadalje je opisana obveznost služenja vojaškega roka, ki traja 15 mesecev, za edinega hranilca družine pa je ta doba krajša, in sicer 12 mesecev. Opremljen je status edinega hranilca, služenje vojaškega roka za nabornike vpisane na fakulteto ali drugo visoko ali višjo šolo ter določila o tem, katere nabornike ne pošiljajo na služenje vojaškega roka ter oprostitev služenja vojaškega roka, prekinitve in skrajšanje služenja vojaškega roka.

Določila glede vojaškega pouka žensk pravi, da le-ta lahko traja od 2 do 6 mesecev in se za prostovoljno prijavljene ženske izvaja v jugoslovanski ljudski armadi in v teritorialni obrambi. Vpoklicane so lahko ženske od 19. do dopolnjenega 27. leta starosti, razen nosečnic in žensk, ki imajo otroke mlajše od 7 let. V nadaljevanju so določila v zvezi s planiranjem vojaškega pouka za ženske ter statusa ženske pri vojaškem usposabljanju.

Obveznost služenja v rezervnem sestavu velja: za vojaške obveznike, ki so vojaški rok že odslužili, ki so po določbah Zakona o vojaški obveznosti drugače uredili obveznost služenja vojaškega roka in za ženske-vojaške obveznike. Za moške nastane navedena obveznost ob dnevu odpustitve s služenja vojaškega roka pa do dopolnjene starosti 60 let za ženske z dopolnjenim 19. letom pa do dopolnjenega 50. leta starosti. Vojaške vaje, tečajji in druge oblike vojaškega pouka lahko trajajo od 6—12 mesecev za moške — odvisno od čina in za vse ženske — vojaške obveznike do 6 mesecev. Moški so lahko poklicani na vojaške vaje do dopolnjenih 55 let starosti, ženske pa do dopolnjenih 45 let starosti, razen izjem določenih v 54. členu tega zakona.

Potovanje in bivanje vojaških obveznikov v tujini je z določili Zakona časovno omejeno glede na vzrok bivanja v tujini.

V nadaljnjem poglavju so obravnavana določila glede pozivanja in evidence vojaški obveznikov, določila v zvezi z vračilom nastalih potnih stroškov, nadomestilom OD. Še posebno pomembna so določila v zvezi z vojaško knjižico, ki je osebna javna listina, s katero vojaški obveznik dokazuje izvršitev vojaške obveznosti in svojo istovetnost, dokler je v vojaški službi. Vojaški obvezniki morajo hraniti vojaško knjižico; če so v vojaški knjiži-

Nadaljevanje na 6. strani

POŠKODBE PRI DELU V PRVEM POLLETJU

V prvem polletju 1980 se je pri delu (brez poškodb na poti na delo ali z njega) v naši delovni organizaciji poškodovalo 145 delavcev ali 3,4 odstotkov zaposlenih, kar je za 0,9 odstotka več kot v prvi polovici preteklega leta.

V posameznih tozdih pa je stanje naslednje:

TOZD	Število poškodb	Število poškodb na 100 zaposlenih
TAP	59	5,4
GTI	37	6,1
VLP	7	2,1
TKI	10	0,9
RK	1	1,4
UU	8	6,3
VZD	13	5,3
EN	1	1,3
LME	2	4,4
IC	—	—
DSSS	7	0,7
SC	—	—

V tozdu Izobraževalni center in v delovni organizaciji Sava Commerce ni bilo nobene poškodbe pri delu.

Primerjava števila poškodb pri delu z lanskim prvim polletjem nam pokaže, da se je število poškodb povečalo in sicer od 2,5 na 3,4 na sto zaposlenih.

Kot je razvidno iz priloženih tabel, je število poškodovancev v porastu, v upadanju pa so poprečni bolniški izostanki zaradi poškodb in sicer od 13,3 dneva na poškodbo na 12,6 dneva na poškodbo. Precej odstopa odsotnost z dela zaradi poškodb v tozdih LM + E, UU in TKI.

Na poti na delo in z dela je bilo sedem poškodb, v lanskem prvem polletju pa trinajst.

V statistično obravnavanem obdobju se je pripetila tudi ena težja poškodba, ki je bila prijavljena in sta jo raziskali Republiška inšpekcija dela in Uprava javne varnosti Kranj. Težja po-

škodba se je pripetila v tozdu TAP, delovna enota Avtozračnice.

Do poškodb je prišlo, ko je v trenutku vulkaniziranja avtozračnice — v fazi odpiranja stiskalnice — eksplodirala zračnica in je para ter vroča voda brizgnila delavcu v obraz. Raziskava vzroka te poškodbe je pokazala, da so se energetski pogoji vulkanizacije avtozračnic spremenili, ker para za vulkanizacijo ni imela predpisane temperature, zaradi česar se je v avtozračnicah nabirala voda, ki je povzročila eksplozijo. Poškodovani delavec je dobil opekline na obrazu.

Trend gibanja števila poškodb je v porastu, kar postaja zaskrbljujoče. Največ poškodb je nastalo zaradi neizvajanja predpisanih varnostnih ukrepov ter podcenjevanja nevarnosti. V upadanju pa je resnost ali stopnja poškodb, kar nam kaže podatek izpadlih dni na eno poškodbo.

Da bomo znižali število poškodb na minimalno raven, moramo vsi zaposleni, zlasti pa še vodilni in vodstveni delavci, problematiki varstva pri delu posvečati več pozornosti, sproti odstranjevati vzroke, ki lahko povzročijo poškodbe ter, to velja zlasti za neposredne vodje del, stalno opozarjati delavce na nevarnosti, ki se utegnejo pojavljati pri delu.

Poročilo o poškodbah za prvo polletje 1980

TOZD	Popr. št. zaposl.	Poškodb pri delu	Izpad. dni	Izpl. dni zar. nezg. v letu 1979	Izpad. dni na eno nezg.	Nezg. na 100 zaposle. nih
TAP	1093	59	714	—	12,1	5,4
GTI	608	37	442	—	11,9	6,1
VLP	337	7	31	3	4,4	2,1
TKI	102	10	151	5	15,1	0,9
RK Vrhnika	69	1	7	—	7,0	1,4
UU	126	8	154	—	19,3	6,3
VZD	246	13	185	—	14,2	5,3
EN	77	1	6	—	6,0	1,3
LME	45	2	63	—	31,5	4,4
IC	15	—	—	—	—	—
DSSS	1009	7	75	40	10,7	0,7
Koord. pr. in p.	12	—	—	—	—	—
SC	471	—	—	27	—	—
Skupaj	4210	145	1828	75	12,6	3,4
Poškodb na poti	—	12	158	—	—	—
Prim. s I. pol. 79	—	111	1486	508	13,3	2,5
Prim. s I. pol. 78	—	116	1845	297	15,9	2,7

Tone Kapus

ci upisani podatki o vojnem razporedu, so le-ti vojaška tajnost. Vojaško knjižico je prepovedano nositi iz SFRJ. Vojaški obveznik, ki odide v tujino za več kot eno leto, mora pred odhodom v tujino izročiti svojo vojaško knjižico pristojnemu organu družbenopolitične skupnosti (sekretariatu za LO), kjer je vojaško evidentiran.

Za vse nabornike in osebe v rezervnem sestavu, zaposlene v naši DO, pa so še posebno pomembna določila 74. člena Zakona o vojaški obveznosti, ki določajo, da morajo prej navedene osebe v 8 dneh prijaviti referentu za SLO v naši DO (Splošni sektor — Oddelek za zavarovanje DO) naslednje spremembe:

- očitne spremembe zdravstvenega stanja, pomembne za vojaško sposobnost,
- pridobitev šolskih in strokovnih kvalifikacij,
- sklenitev in prenehanje delovnega razmerja,
- vrsto in kraj opravljanja samostojne dejavnosti z osebnim delom s sredstvi, ki so lastnina občanov,
- spremembo stanovanja (novi naslov),
- spremembo stalnega prebivališča,
- vrnitev od vojakov in
- izgubo vojaške knjižice.

Navedene osebe morajo tudi prijaviti bivanje v tujini — daljše kot 40 dni — ter začasno odsotnost iz stalnega prebivališča, daljšo kot 40 dni — v 8 dneh pred odhodom, vrnitev iz tujine oz. v stalno prebivališče pa v 8 dneh po prihodu v stalno prebivališče.

Zenske — vojaški obvezniki pa morajo poleg navedenih sprememb, prijaviti tudi spremembe v družinskem življenju, ki vplivajo na vojaško obveznost (možitev, nosečnost, rojstvo otroka, razveza zakonske zveze, smrt v družini).

V nadaljevanju so navedene obveznosti v zvezi z več kot 15-dnevno odsotnostjo nabornika ali osebe v rezervnem sestavu iz neznanega vzroka.

V zadnjem poglavju so določene denarne ali zaporne kazni za neizvrševanje prej navedenih določb, in sicer:

• z denarno kaznijo 1.500 do 5.000 dinarjev ali zaporom je kaznovan za prekršek nabornik ali oseba v rezervnem sestavu, če se iz neopravičljivega razloga ne javi na poziv, če samovoljno zapusti vojaško vajo ali vojaški strokovni pouk ali če ne sprejme oz. ne vrne v brezhibnem stanju vojaške opreme ali je ne prinese s seboj, kadar je to s pozivom določeno

• z denarno kaznijo od 800 do 3.000 din ali zaporom do 15 dni se kaznuje nabornik ali oseba v rezervnem sestavu: če v predpisanem roku ne prijavi vseh sprememb, določenih v 74. členu tega zakona, če odnese vojaško knjižico iz SFRJ ali če je pred odhodom v tujino za več kot eno leto ne izroči pristojnemu organu družbenopolitične skupnosti.

V nadaljnjih določilih so določbe oz. kazni za organizacije združenega dela, ljudi, ki samostojno opravljajo dejavnosti z osebnim delom s sredstvi, ki so lastnina občanov in družinski člani vojaškega obveznika, s katerim živi v skupnem gospodinjstvu, če kršijo prej navedene določbe tega zakona.

Prehodne in končne določbe vsebujejo določila za vojaške obveznike, ki so bili do uveljavitve tega zakona ocenjeni za nesposobne, za študente in vojaške obveznike, ki so v času veljavnosti novega zakona služili vojaški rok.

Navedla sem glavna določila novega Zakona o vojaški obveznosti. Pričakujem, da jih bomo upoštevali in tako pripomogli k boljši evidenci, redu in splošni popolnitvi evidence nastalih sprememb ter k temu, da se bomo izognili kaznim, ki bodo vsekakor sledile, če ne bomo upoštevali novih določil Zakona. Vse morebitne podrobnosti, ki bodo zanimale posameznika, vam bo lahko razložil referent za SLO v oddelku za zavarovanje DO.

Beba Kambič

Priprava gumenih zmesi nekdanj, danes in jutri

Uporabnost gumenega izdelka dosežemo z ustreznim obliko, zgradbo in s svojstvom zmesi ter drugih sestavnih delov izdelka. Uporabnost izdelka zelo utrpí, če se svojstva zmesi ne skladajo s predvidenimi. Ta so odvisna od primerne sestavine, ustreznih surovin in pravičnega mešanja.

Poleg visoke kakovosti izdelka zahtevamo tudi, da ta kakovost odstopa le v ozkih mejah. Želimo zanesljiv izdelek. Primer: življenjska doba in lastnost avtomobilskih plaščev, ki jih montiramo na vozilo, naj bosta približno enaki. Izdelek bo na trgu bolj cenjen, če vzdržijo vsi plašči 50.000 km, kot pa, če vzdrži eden 80.000, ostali pa od 20 do 30.000 km. Ker je plašč sestavljen iz več vrst zmesi, od katerih ima vsaka svojemu namenu ustrezne lastnosti, je »življenjska doba« plašča odvisna od tiste uporabljene zmesi, ki najbolj odstopa od predpisane vrednosti. Vidimo torej, kako odločilen pomen ima kakovost vseh uporabljanih zmesi.

Ni moj namen prepričevati gumarje o teh pomembnih in vsem poznanih dejstvih. Svoja nadaljnja razmišljanja želim le začeti s trditvijo, da ni dobrega izdelka brez ustrezne zmesi. Življenjska pot zmesi se ne začne šele pred mešalcem, temveč že pri nabavi, transportu in skladiščenju surovin.

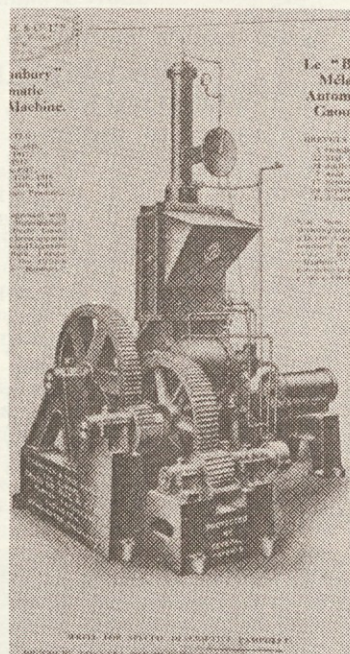
Ne bom se spuščal na področje sestave zmesi, ker tega področja ne poznam. Prikazati želim prehojeno pot postopkov mešanja zmesi in strojne opreme, ki se je v desetletjih na tem področju uveljavila. Ker v Kranju končujemo montažo dveh novih mešalnih linij, bo zanimiva tudi primerjava teh linij z njihovimi predhodniki, drznil pa si bom tudi na kratko pogledati v bodoči razvoj mešalne tehnike v gumarski industriji.

ZGODOVINSKI RAZVOJ STROJEV ZA PRIPRAVO GUMENE ZMESI

Prvi, za industrijske namene uporabljen mešalni stroj, je bil dvovaljni, ki pa ni bil razvit na zahtevo gumarjev, temveč so si ga le-ti sposodili pri mlinarjih (valjni mlin). Sčasoma je bil dvovaljni prilagojen novim zahtevam in izpopolnjen do take stopnje, da se je ohranil še do danes (skoraj 150 let) in je postal že simbol gumarske tehnike. Slaba stran mešanja na dvovaljniku je njegova majhna in omejena zmogljivost, slaba produktivnost in velik napor delavca —

mešalca. Dvovaljnikov za mešanje skoraj ne uporabljamo več, še vedno pa so zelo uporabni stroji pri oblikovanju mešane zmesi in pri predgrevanju zmesi.

Pred sto leti — leta 1880 — so v tovarni Werner-Pfleiderer izdelali prvi gnetilec za gumomikser. Mešalna skrinja je bila odprta, v njej sta bila dva grebenjaka, podobna kot pri da-

Eden izmed prvih Banbury mikserjev, ki je bil izdelan okrog leta 1920.

našnjih gnetilcev za lepila. V teh strojih so predvsem masticirali kavčuk. V Angliji je F.H. Banbury leta 1916 prvi patentiral zaprt mešalnik z basalom. Ta mešalnik je imel mimobežne grebenjake. Grebenjaka sta imela različni vrtilni hitrosti. Pri firmi F. Shaw pa so v začetku tridesetih let (1932) začeli izdelovati mikserje z vprijemljivimi grebenjaki, ki so imeli grebena v obliki ovojnice (navoja). Grebenjaka sta imela enaki vrtilni hitrosti. Ti dve obliki grebenjakov sta uporabljeni še danes, mikserje pa izdelujejo v različnih strojnih tovarnah v bolj ali manj dovršeni izvedbi,

v velikosti od deset do šeststo litrov koristnega mešalnega volumna.

Zelo hiter razvoj mešalne tehnike zasledimo v prvih dveh povojnih desetletjih. Skoraj eksploziven razvoj avtomobilske industrije je zahteval od gumarstva velike količine enakomernih zmesi. Velik delež pri razvoju mešalne opreme pa imajo tudi plastične mase, saj se pri njihovi predelavi uporabljajo podobni stroji kot v gumarstvu. Upam si trditi, da so razvoju opreme v tem času plastičarji prispevali večji delež kot gumarji. Ta veda je bila mlada in ni bila obremenjena s tradicijo (čudeži pri predelavi kavčuka). Poleg tega so bila denarna sredstva za razvoj na področju plastičnih mas bistveno večja kot v gumarstvu.

Stremljenje po visoki produktivnosti in zniževanju naložb za drage dozirne naprave sta konstruktorje privedla do mikserjev s koristnim volumenom preko 600 litrov. Ti giganti so se uveljavili pri velikih proizvajalcih avtomobilskih gum in to v obdobju, ko so prevladovali diagonalni plašči. Zmesi za te plašče so bile razmeroma »enostavne« in se jih je na teh visokoavtomatiziranih »mešalnih gigantih« zelo ekonomično in uspešno mešalo.

Na začetku sedemdesetih let je začela radialna avtomobilska guma bliskovito izpodrivati diagonalno. Njena bistveno povišana življenjska doba, manjša poraba goriva in boljše vozne lastnosti, pri tovrstnih gumah pa sposobnost večkratnega obnavljanja, so diagonalno gumo praktično popolnoma izrinili iz tržišča. Gumene zmesi, uporabljene v radialni pnevmatiki, pa se po številu in lastnostih bistveno razlikujejo od diagonalnih. Tem novim pogojem in zahtevam so se skušali prilagoditi tudi proizvajalci mikserjev. Oblikovanje geometrije mešalnih skrinj in grebenjakov je bilo do pred 10 do 15 leti predvsem stvar empirije in več ali manj uspešne roke konstruktorja. Po tem času pa pri gradnji mikserjev zasledujemo ved-

no večji vpliv znanosti s področja preoblikovanja elasto-plastov. Tesni sodelavi praktikov in teoretikov gre največji delež pri izrednih uspehih na področju mešanja.

V tabeli št. 1 dajem pregled najvažnejših karakteristik sodobnih mikserjev, ki jih izdelujejo trije renomirani proizvajalci. Popolnejšo sliko pa lahko dobite v priloženem pregledu mešalne opreme v naši tovarni.

Do sedaj smo govorili le o mikserjih, to je strojih, v katerih mešamo zmesi. V mešalno linijo pa sodi še oprema za dodajanje surovin pred mikserjem in oprema za oblikovanje in hlajenje zmesi za mikserjem. Do začetka šestdesetih let, dokler so bili mešalni časi med 5 in 15 minutami, so se surovine dodajale v mikser ročno, preko transportnega traku ali primernih skodel, pod mikserjem pa je bil eden ali več dvovaljnikov — spremljevalcev. Večje mešalne enote in krajši mešalni ciklusi so zahtevali drugo opremo. Tako so sodobni mikserji opremljeni z napravami za avtomatično tehtanje in dodajanje saj, polnil in mehčal. Za oblikovanje in hlajenje zmesi za mikserjem sta se razvila dva postopka:

- po enem oblikujemo zmes v plošče ali pasove in jo v taki obliki hladimo, skladiščimo in predelujemo naprej,
- pri drugem pa se zmes oblikuje v zrna, katera se hladi in skladišči v velikih vrtečih bobnih.

Po tem zadnjem postopku je zagotovljena največja enakomernost zmesi in najmanjši vpliv spremenljivih lastnosti surovin na zmes, vendar je ta sistem zelo drag, saj je cena skladiščnih valjev izredno visoka. Mnoge tovarne uporabljajo kombinirane mešalne sisteme in sicer oblikujejo predzmesi v zrna, gotove zmesi pa v plošče oz. trakove. Oblika zmesi v zrnu omogoča tudi avtomatično doziranje, kar pri ploščah in večjih kosih ni možno.

Zahteva po enakomernosti zmesi je zadnje čase postala že tako pomembna, da morajo

ZMOGLJIVOSTI NEKATERIH SODOBNIH MIKSERJEV

	Banbury mikser						Shaw Intermix				Werner — Pfeleiderer				
	F	F	F	F	F	F	K 4	K 6	K 7	K 10	GKN	GKN	GKN	GKN	GKN
volumen mešalne komore v litrih	40	80	160	270	370	620	84	168	298	851	90	160	260	330	650
poprečna teža paketa (specifična teža 1) v kg	27	55	110	185	260	420	50	115	190	545	65	115	185	235	460

biti sodobni mikserji opremljeni s temperaturno regulacijo vseh delov mikserja, ki pridejo v dotik z zmesjo. Na ta način zagotovimo pri mešanju vedno enake toplotne pogoje. Mikserji starejšega izvora so bili grajeni za eno ali največ dve vrtilni hitrosti rotorjev. Za zahtevnejše zmesi in za zmesi, ki prihajajo, pa morajo imeti tehnologiji za sestavo zmesi večjo možnost izbire vrtiljajev. V zadnjem času zasledimo vedno več mikserjev, ki so opremljeni s pogoni s spremenljivimi vrtilnimi hitrostmi.

PREHOJENA POT V SAVI IN NOVI PROJEKTI

Pred vojno in še 10 let po vojni smo v Savi mešali zmesi na dvovaljčnikih. Glavni dvovaljčnik za mešanje sajastih (črnih) zmesi je bil 72" dvovaljčnik 1800 × 600, ki je še danes montiran v valjarni GTI. Na njem se je zmešalo na izmeno okrog 1000–1200 kg zmesi. O pogojih dela ne bom govoril, je pa še živih nekaj

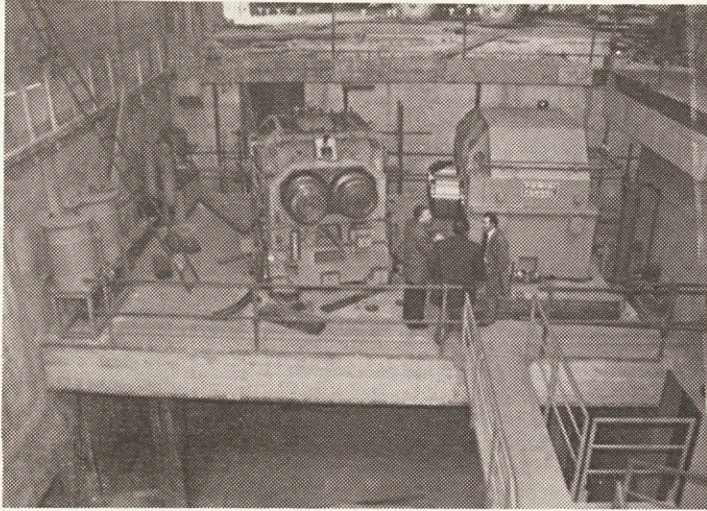
po zmesih razmeroma majhne, saj smo l. 1950 dnevno porabili le okrog 6 ton zmesi.

Prvi mikser je bil montiran v obratu II leta 1955. Dobavila ga je firma Francis Shaw iz Anglije. Zanimivo je, da smo mikser montirali in usposobili za obratovanje v treh tednih, kmalu za tem pa je že stekla redna proizvodnja. Mikser je bil za nas vse velika novost, saj se je zmes mešala v zaprtem prostoru, gotova pa je bila v 10 do 15 minutah, torej dve vrednosti, ki sta bistveno odstopali od razmer na dvovaljčnikih.

Zaradi rastoče potrebe po zmesih smo 5 let kasneje kupili pri firmi Werner-Pfleiderer – Stuttgart mikser s približno trojno kapaciteto prejšnjega. Na začetku šestdesetih let smo se odločili, da bomo gradili novo tovarno avtomobilskih gum, v sklopu katere bi bila tudi moderna valjarna. Pri Werner-Pfleidererju smo kupili 180-litrski mikser z dozirnimi napravami za saje in olje ter transportnim trakom s tehtnico za dodajanje kavčukov. Za spremljevalne stroje smo predvideli dvovaljčnike. Stroje za pripravo zmesi in proizvodnjo avtoplaščev smo naročili v tujini, doma pa izdelali projekte za gradnjo to-

matizacije doziranja. Veliki požrtvovalnosti delavcev, moštrov in tehnologov se moramo zahvaliti, da so v takih razmerah vztrajali in dosegli odlične uspehe, saj smo pred zagonom valjarne v avtopnevmatikarni izdelali v stari valjarni od 60 do 70 ton gotovih zmesi na dan.

Pred sedmimi leti smo zgradili v avtopnevmatikarni novo valjarno. Namestili smo dva mešalca po 180 litrov. Pod enega smo montirali dva dvovaljčnika (mikser za gotove zmesi), pod drugega pa brizgalni stroj z dvovaljčnim kalandrom (za predzmesi). Oba mikserja sta bila opremljena z avtomatičnim doziranjem saj in mehčal ter krmiljena z luknjami karticami. Zanimiva je bila tudi postavitev mikserjev. Običajno so se mikserji postavljali tako, da so se surovine in zmesi med etažami prevažale z dvigalom. Pri nas smo to prevažanje odpravili z montažo trakov, ki kontinuirno transportirajo zmes v višino, ves transport surovin in zmesi pa je v talni ravni. Posebnost te valjarne je bil tudi pnevmatičen transport saj. To omenjam zaradi tega, ker so do našega projekta izvajali le mehanske transporte (polži, elevatorji, trakovi). Za te na-

Mešalna komora in zobniško predležje novega mikserja med montažo. Spoštljive dimenzije!

Vidimo, da smo v zadnjem desetletju priča izrednemu napredku na področju mešanja, da so že daleč za nami časi, ko se je ugotavljala stopnja mešanja po zvoku stroja oz. delovanju basala.

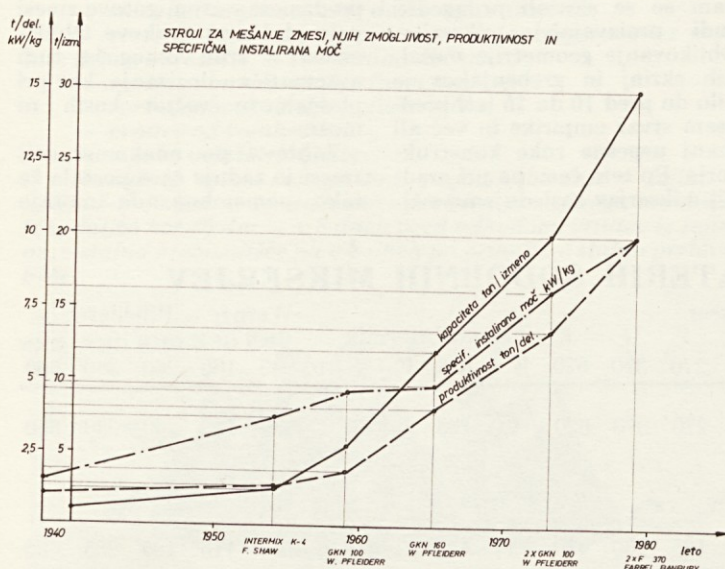
Težnja po odstranitvi vseh, predvsem pa osebnih vplivov na procese, je v moderni mešalni tehniki prisotna do te mere, da se skušajo že celotni mešalni programi prenesti preko luknjanih kartic in računalnikov na posamezne funkcije stroja.

sodelavcev, ki so delali na tem dvovaljčniku.

Kavčuk smo rezali na zelo preprosti »giljotini«, ki je bila pogosto v okvari. Takrat so delavci rezali kavčuk ročno, z žagami brez zob. Sintetični kavčuk je bilo treba pred mešanjem v avtoklavu termično razgraditi. Ta nizek nivo tehnike mešanja je bil značilen za dežele, kjer je bila pred vojno delovna sila izredno poceni. Tako stanje je bilo vzdržno tudi zato, ker so bile potrebe

Z novimi skladiščnimi silosi bomo podvojili kapacitete skladiščenja saj, poleg tega pa bo še 200 kub. m prostora za skladiščenje belih polnil.

varne. Zaradi močne devalvacije dinarja med izvajanjem projekta smo morali bistveno zmanjšati program gradbenih del. Kupljene stroje smo razmestili po obstoječih zgradbah. Na novi lokaciji smo postavili en del tovarne, v katero smo montirali 4-valjni kalandar za gumiranje korda in brizgalni stroj za brizganje protektorja.

Novi mikser smo montirali v staro valjarno, konfekcijske stroje in preše pa v prostore sedanje velopnevmatike. V utesnjenih razmerah valjarne ni bilo možno načrtovati kakršnekoli mehanizacije ali av-

prave je značilno, da so podvrženi velikim korozijam in abrazijam in zahtevajo precej vzdrževanja. Ta valjarna je bila ob času projektiranja ena najmodernejših. O tem nam govorijo tudi rezultati, saj so redki primeri, kjer se na dveh 180-litrskih mikserjih lahko meša dnevno 100–110 ton gotovih zmesi za radialno pnevmatiko.

Pred tremi leti smo pričeli z razširitvijo valjarne v avtopnevmatikarni. Pri projektu smo imeli pred seboj naslednje cilje:

— ustvariti želimo znosne in enake delovne pogoje pri

mešanju zmesi v vsej tovarni;
— investicijski in obratovalni stroški naj bodo ekonomični, ker je vključevanje v zunanje trge obvezno;

— oprema mora ustrezati sodobnim izkušnjam v mešalni tehniki, ne smemo pa vgraditi preveč neznank;

— racionalna uporaba znanja tehnikov in organizatorjev proizvodnje.

Odločili smo se za centralno valjarno sajastih zmesi, v kateri bomo mešali vse črne zmesi za Savo v Kranju, poleg tega pa še del zmesi za Rumo, Agis Ptuj in protektirnice avtomobilskih plaščev. V valjarni gumenotehničnih izdelkov bomo mešali samo manjše količine posebnih zmesi iz predzmesi, ki jih bomo pripravljali v centralni valjarni in vse barvne zmesi.

Zelo zahtevna je bila tudi izbira dobaviteljev opreme. Posebna strokovna komisija je na osnovi mnogih kriterijev izbrala za dobavitelja mikserjev in spremljevalnih strojev ameriško firmo Farrel, ki proizvaja opremo pri italijanski tovarni Pomini-Farrel. Zelo zahtevne električne naprave smo kupili pri Rade Končarju v Zagrebu, dozirne in hladilne naprave pa pri dobaviteljih, ki so dobavili to opremo za prva dva mikserja v tovarni avtopnevmatike.

Osnovnega koncepta postavitve strojev nismo spremenili. Dva nova mikserja imata mešalni volumen 280 litrov; eden je opremljen z dvema asinhronskima motorjema s 40 in 60 vrtljajev grebenjakov, drugi pa ima možnost zveznega spreminjanja vrtljajev grebenjakov od 20 do 70 vrtljajev na minuto. Oba mikserja imata regulacijo temperature grebenjakov, mešalnih skrinj in sedla. Pod obema mikserjema sta brizgalna stroja z dvovaljčnim kalandrom.

V novo valjarno bomo preselili tudi 180-litrski mikser iz stare valjarne. Primerno ga bomo obnovili, pod njega pa montirali dva dvovaljčnika — spremljevalca. V novi skupni valjarni bomo imeli montiranih torej pet mikserjev, in sicer: 3 po 180 litrov in 2 po 280 litrov. Dva 180-litrška mikserja bosta namenjena predvsem mešanju gotovih zmesi. Predvidevamo pa, da bomo na mikserju 280 l, ki je opremljen z regulacijo hitrosti, lahko mešali tudi nekaj vrst gotovih zmesi. Dnevna kapaciteta te nove valjarne bo okrog 300 t gotovih zmesi. Seveda je ta kapaciteta odvisna od proizvodnega programa. Čimveč vrst zmesi — tem manjša je kapaciteta.

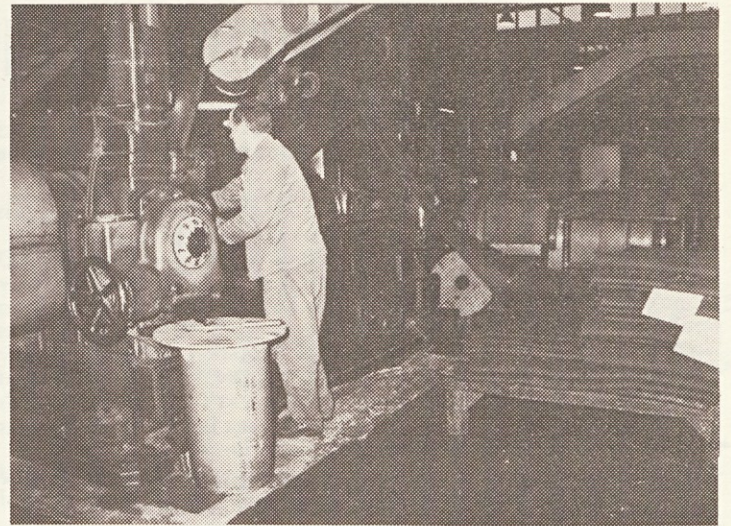
V tabeli št. 2 sem obdelal nekaj značilnih vrednosti mešalnih strojev, ki so bili montirani v naši tovarni v zadnjih 40 letih. Njihovo presojo prepuščam bralcu. Boljšo sliko

nam daje priložen diagram. Vidimo, da se je v zadnjih 25 letih, odkar imamo v tovarni montirane mikserje, povečala kapaciteta in instalirana moč na enoto za 10 do 15-krat, da se je instalirana moč na enoto teže paketa povečala za 30-krat in da je produktivnost porasla za sedem do desetkrat. Izstopa instalirana moč, ki je potrebna za enoto volumna oz. teže paketa. Ta je tako visoka zaradi velike neenakomernosti odjema električne energije. Na to vprašanje se bomo še vrnili.

4. POGLED V BODOČNOST

Vsi mešalni postopki, katere izvajamo na opisanih strojih slone na principu, da kavčuk (naravni ali sintetični), razgrajamo do take stopnje, da je pri nadaljnjem premešavanju sposoben sprejeti vse dodatke in da se ti dodatki čimbolj enakomerno porazdelijo.

Največjo moč porabimo torej za masticiranje, to je mehčanje oz. gnetenje in vmešavanje prašnatih in tekočih dodatkov. Razumljivo je, da morajo biti stroji za to mehčanje in vmešavanje zelo robustni in gnani z elektromotorji izredno velikih moči. Te moči so potrebne predvsem zaradi sunkovitih obremenitev, ki nastanejo na začetku in proti koncu mešalnega ciklusa. Dobavitelj električne energije nam zaračunava porabljeno električno delo (kWh) po eni tarifi, poseben prispevek pa moramo plačati za neenakomeren odjem, tj. za tokovne konice. V lanskem letu smo v obratu II. plačali za porabljeno elektriko okrog dve milijardi starih din, za konično obremenitev pa okrog tri milijarde starih din. Za konično moč plačujemo torej okrog 60 odstotkov stroškov za energijo. Poleg tega morajo biti za konično moč dimenzionirani tudi

vsi električni dovodi do tovarne in električna centrala, ki nam dobavlja energijo. Bodoči razvoj bo šel prav gotovo v smeri zniževanja teh stroškov.

Po dosedanjih spoznanjih bi zahteve za sodobnejši postopek predelave gume in priprave zmesi strnili v naslednje zahteve:

— skrajšati bi morali tehnološko pot od surovine do gotovega izdelka,

— postopki bi morali biti lahko prilagodljivi,

— pri majhni specifični porabi električne energije bi morali doseči visoko stopnjo disperzije polnil,

— lastnosti paketov zmesi bi morale biti enake.

Tem zahtevam bi se zelo približali, če bi bil kavčuk v tekočem stanju, ker bi uporabljal namesto robustnih mikserjev razmeroma enostavna mešala, ki bi z majhno porabo moči vmešala v kavčuk dodatke. Taki postopki že obstajajo, vendar v manjših izmerah. Naravni in sintetični kavčuk sta v eni od svojih proizvodnih faz v tekočem stanju, tako da bi bila ta misel razmeroma hitro izvedljiva za širšo porabo. Zaenkrat je problem v

možnostih transporta, skladiščenju in ustaljenih mešalnih postopkih. Prepričan sem, da bo uporaba tekočih kavčukov z naraščanjem cene energije in ostalih zahtev vedno bolj zanimiva.

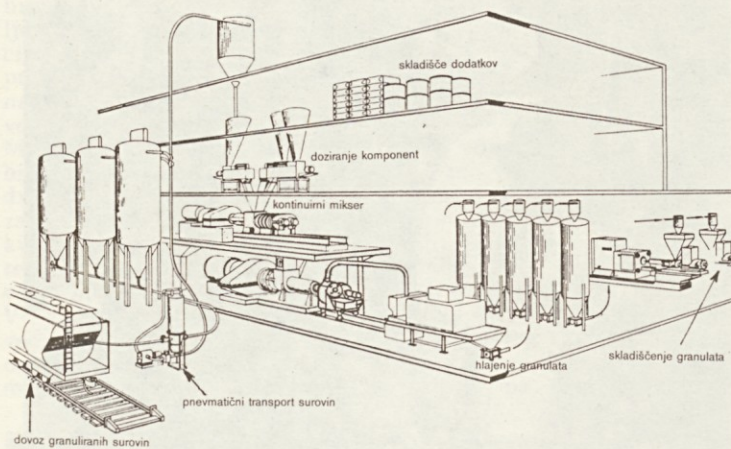
Idealnemu tekočemu stanju se približamo s snovmi v prašni ali granulirani obliki. Danes se že precej sintetičnih in naravnih kavčukov dobi v granuliranem ali sintranem stanju. Nadaljnji razvoj mešalnih in predelovalnih postopkov gume s polimeri v taki obliki pa je gotovo stvar jutrišnjega dne.

Že pred 20 leti so pričeli z razvojem kontinuirnega mikserja, ki se je pa do danes uveljavil predvsem pri predelavi plastičnih mas, zelo omejeno pa pri predelavi gume. Njegovo uporabo ovira zahteva po enakomernem doziranju posameznih komponent.

Kontinuirni mikser je zelo podoben klasičnemu mikserju; grebenjaka sta v eni smeri podaljšana in izvedena v obliki polža brizgalnega stroja. Ta ima nalogo, da dodaja enakomerno dozirane granulirane polimere in polnila med mešalna grebenjaka, istočasno pa

	leto izdelave		volumen (netto)		teža paketa 1,2 kg/l		kapaciteta na izmeno (7 ur)		instalirana moč		število delavcev v izmeni specifično instalirana moč			produktivnost		instalirana moč na delavca	
	lit.	q	kg	q	ton	q	kW	q	del.kW/kg	q	t/del.	q	kW/del.	q	q	q	q
	1	2	3	4	5	6	7=5:3	8=4:6	9=5:6								
dvovaljčnik 2100 x 650	1940		80	1.0	120	1	1.5	1.0	120								
intermix K 4	1954	50	100	60	100	2.5	100	220	100	2	3.7	100	1.3	100	110	100	
WP GK 100	1959	110	220	130	210	5.5	220	600	270	3	4.6	120	1.8	140	200	180	
WP GK 160 SU	1965	180	360	210	350	12	480	1000	450	3	4.8	130	4.0	300	330	300	
WP GK 160 U	1973	180	360	210	350	20	800	1700	700	3	8.1	220	6.7	510	570	520	
Banbury F 370	1979	280	560	320	530	30	1200	3200	1450	3	10.0	270	10.0	770	1070	970	
povečanje od 1954 do 1979		5.6x		5.3x		12x		14.5x			2.7x		7.7x			9.7x	

Nekateri karakteristični podatki strojev za mešanje zmesi v naši tovarni.

Shema mešalnice s kontinuirnim mikserjem in brizgalnim strojem, ki oblikuje zmes v granulat.

tesni mešalno komoro. Običajno se za kontinuirni mikserjem montira še brizgalni stroj, ki dokončno izoblikuje zmes v željeno obliko.

Veliko pričakujemo tudi od diskastega mešalnika, ki naj bi po napovedih prinesel v mešalno tehniko velike prihranke. Ta stroj je šele v razvojni fazi.

Stroj je zelo podoben centrifugalni črpalki. V ohišju, ki ima radialno vstopno in izstopno odprtino, se vrti disk, med obema odprtinama pa je zapora, ki preprečuje, da se granulati polimera prosto ne vrte, temveč ob tej zapori zastaja. V špranjah med disko in ohišjem se polimer zaradi različnih obodnih hitrosti svaljka (slično kot pri dvovaljčniku). Pri razmeroma majhni porabi moči in majhni izmeri stroja dosežemo zelo velike mešalne učinke.

Pri tem razglabljanju se, seveda, vprašamo po bodoči poti v naši tovarni.

Na leto se v svetu izdela okrog eno milijardo avtomobilskih plaščev. Mi izdelamo torej približno petstoti del svetovne proizvodnje. Približno v enakem razmerju je tudi proizvodnja tehničnih izdelkov. Uvrščamo se že v srednjevelike proizvajalce gum. Iz vsega prej povedanega in me-

sta, ki ga zavzemamo v svetovni proizvodnji, sledi zaključek, da bodo v bodoče lahko ekonomične samo zelo velike valjarne z velikimi prilagodljivimi zmogljivostmi, ne pa z izredno velikimi mikserji. Ob prvi energetske krizi so v svetu že zaprli nekaj manjših pnevmatikarn. Verjetno bodo v bodoče hud konkurenčni boj, ki bo nastal zaradi dražitve surovin in energije, vzdržale predvsem velike proizvodne hiše. Tehnologija priprave surovin, mešanja in nadaljnje predelave se bo prilagajala takim sistemom, zato menim, da je bila naša odločitev za gradnjo osrednje valjarne pravilna.

Oba nova mikserja sta opremljena s temperaturno regulacijo vseh aktivnih delov komore. Dobavitelji strojev nam zagotavljajo, da bomo s primernim toplotnim režimom pri mešanju lahko bistveno zmanjšali električne obremenitve in dosegli boljše mešalne vrednosti. Na mikserju, ki ima spremenljivo hitrost, bomo imeli zaenkrat možnost mešati pri željenih vrtljajih, ki pa jih med mešalnim ciklom ne bo možno spreminjati. Z dogradnjo računalnika, ki bo zajemal določene podatke, pa bo možno uravnati vrtljaje tako, da bo učinek mešanja vedno enak

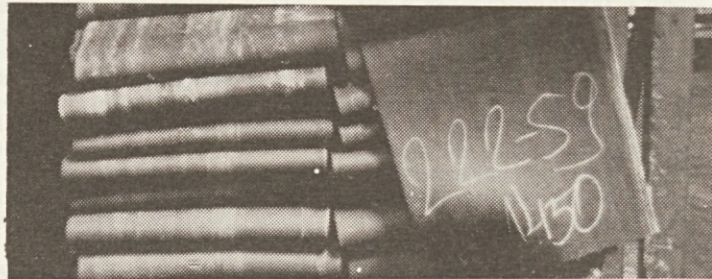
in ustrežal željenim zahtevam. Za bodočih nekaj let imamo torej v že vgrajenih strojih dovolj možnosti izpopolnjevanja.

Strme krivulje priloženih diagramov ter ekonomska gibanja zadnjih let nam obetajo še velika presenečenja, zato je spremljanje svetovnih gibanj s področja tehnologije in stro-

jegradnje za nas tako velikega pomena.

Na koncu želim izraziti zahvalo in priznanje vsem projektantom in konstruktorjem, organizatorjem in izvajalcem del na novi valjarni za uspešne in smeje rešitve ter za usklajeno delo, katerega rezultati so že vidni.

Bruno Skumavc

Utrinki s srečanj s tov. Titom

Ne samo pri nas, v Jugoslaviji, ampak tudi skoraj po vsem svetu izhajajo v časopisih številni članki, zapisi in spomini na velikana našega stoletja — na tovariša Tita. Pišejo preprosti ljudje, ki so se srečali z njim v daljni Aziji, pa člani vojaških misij, ki so s tovarišem Titom preživeli krajši ali daljši čas med narodnoosvobodilno borbo, pa državniki, politiki in diplomati. Enotnost mišljenja ljudi tako različnih narodov, političnih ureditev, bogatih in revnih, delavcev in intelektualcev — človeka presune, seže v srce — in hkrati navda s ponosom, da je bil to naš voditelj, da je naš — mi pa njegovi.

Med zapisi, članki, razpravami, spomini... ne manka tudi takih, ki tovariša Tita opisujejo kot preprostega človeka, iskričevega, ki je znal kočljivo situacijo rešiti tudi s humorjem.

V tem kratkem zapisu objavljamo dve, tri takšne zanimivosti, ki so jih zabeležili kolegi — novinarji.

Mihajlo Šaranović, glavni in odgovorni urednik Tanjuga, ki je bil polnih 35 let stalni spremljevalec tovariša Tita — kar so smatrali za največjo čast, obveznost in odgovornost se spominja:

»Bilo je leta 1973 v Lusaki. Predsednik Kaunda je vztrajal, da tovariš Tito odpre Tretjo konferenco nevrščenih. Tovariš Tito pa tega ni hotel, češ Kaunda je gostitelj — jaz pa samo eden od udeležencev.

Pa se je Kaunda znašel (vsaj mislil je tako).

Ko so prišli v dvorano je tovariš Tita enostavno usmeril k mikrofonu — da bi odprl konferenco. Filmske in televizijske kamere so bile vključene, fotoreporterji so pritiskali... Kaj narediti?

Tovariš Tito je pristopil k mikrofonu in napravil nekaj kar nas je vse vradostilo. Rekel je nekako takole: Dame in gospodje, dragi prijatelji, jaz vas pozdravljam in prosim predsednika Zambije gospoda Kenetha Kaundo, da odpre Tretjo konferenco nevrščenih!

Tako je tovariš Tito odprl in ni odprl konference nevrščenih.

Tanjugov dolgoletni dopisnik iz Pekinga se spominja, da je bilo ob Titovem obisku na Kitajskem zelo vroče. Novinarji so komaj čakali, da se izlečejo iz tega pekla. Tovariš Tito pa se je mirno pogovarjal s predstavniki ene izmed komun. Zanimale so ga podrobnosti o njihovem življenju. Tisti hip so mu prinesli darila. Bili sta to dve košari prepeličjih jajc.

Predsednik Tito je vprašal, kaj je to. Odgovorili so, da to simbolizira dolgo življenje. Videč svoje sodelavce, oznojene in utrujene je tovariš Tito dejal: Dajte še njim eno košaro!

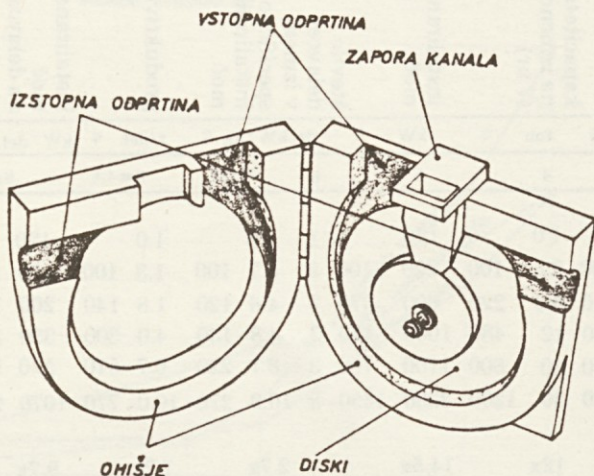
Bilo je v New Yorku, v Klubu tujih dopisnikov je imel tovariš Tito uvodni govor. Prebral je samo začetek prevajalec pa je nato prebral vse besedilo v angleščini.

Ko se je začel razgovor, ja padlo prvo vprašanje: Kako vam uspe obdržati kondicijo?

Predsednik Tito se je zasmel, pokazal na prevajalca, ki je prebral njegovo uvodno besedilo in dejal: »Ja, pogledjte, drugi delajo namesto mene.«

Vsi so se pristrčno zasmeli.

Zbral JOŠT

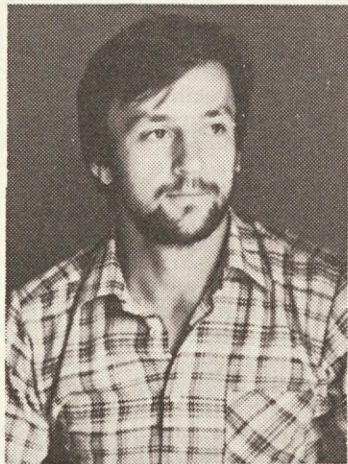
Princip delovanja diskastega mešalnika

Kaj delajo v sektorju za pripravo prodaje?

Med številnimi strokovnimi dejavnostmi v delovnih organizacijah Sava in Sava Commerce deluje tudi Sektor za pripravo prodaje ali skrajšano SPRIP. Čeprav ne povsem pravilno, mnogi ta sektor ali dejavnost imenujejo kar »marketing«. Ker pa ta informacija ni namenjena primerjanju oziroma teoretičnemu opisovanju, bom poskušal bralcem opisati le dejavnosti — opravila in naloge v sektorju za pripravo prodaje.

Sektor za pripravo prodaje sestavljajo štirje oddelki:

- raziskava tržišča,
- planiranje proizvodov,
- oblikovanje tržnih komunikacij in
- oddelek za plan, analize in statistiko.

Kaj in kako delajo delavci v teh oddelkih, ter s kakšnimi težavami se srečujejo, je povedal:

ZLATKO SMRDEL, diplomirani ekonomist, vodja oddelka za raziskavo tržišča

»Delo oddelka za raziskavo tržišča delimo na dva dela: en del je raziskava za pripravo prodaje, drugi pa je raziskava za pripravo projektne dokumentacije, za investicije, za rekonstrukcije...«

Da bova čimbolj jasna, prosim, če konkretiziraš, s kom sodeluje vaš oddelek na primer pri projektiranju?

»Težišče našega dela je sodelovanje s prodajno službo in pa z Razvojno tehnološkim inštitutom — s posameznimi razvojnimi skupinami.

Naloge seveda dobivamo v skladu s politiko prodaje in glede na plane razvoja proizvodnje. Pri tem gre lahko tudi za težave pri prodaji ali pa za uvajanje novih izdelkov.«

Kaj ste v bližnji preteklosti delali za Razvojno tehnološki inštitut?

»Letos smo sodelovali pri pripravi projekta za klinasta jermenja (tu gre za modernizacijo proizvodnje klinastih jermenov), narejena je bila raziskava trga transportnih trakov, dalje preliminarne študije o možnostih uvedbe proizvodnje poliuretanskih izdelkov. To je le nekaj večjih nalog...«

Kaj je konkretno pri tem naredil vaš oddelek?

Analizirali smo razmere na tržišču, to je koliko tega ali onega trg potrebuje, kakšne dimenzije in kakovost zahteva. Vse podatke smo zbrali, obdelali v tabele in zaključke. Seveda se v tako nalogo vključijo tudi naš oddelek za planiranje proizvodov.«

Če torej prav razumem to razlago, je raziskava tržišča temeljno izhodišče proizvodnje in prodaje?

»Vsekakor je to začetek obsežnih nalog za začetek proizvodnje, na primer transportnih trakov z jeklenimi vložki, (ki jih doslej še nismo izdelovali). Proučevanje trga mora dati odgovore na številna vprašanja.«

Pa vendar, nekateri znaki menda morajo biti, da se gre v določeno raziskavo?

»Seveda! Znamenja morajo biti — pa naj je to povpraševanje kupcev, opozorila naših predstavnikov — komercialistov — prodajne službe. Največkrat pride do zamisli v prodajni službi in le-ta je tudi pobudnik za raziskovalno akcijo. Omeniti moram še naš informacijski sistem. Tudi od tu dobimo določene informacije, ki so podlaga za začetne raziskave. Torej z vseh strani zbrane osnovne informacije porode zamisel o začetku raziskave tržišča. Ne smem pozabiti tudi na savski utečeni sistem zbiranja idej, ki je marsikdaj osnova akcije raziskave tržišča.«

Dobro, doslej sva govorila o raziskavi tržišča in o novih izdelkih. Kakšna pa je vaša naloga, kadar nastane vprašanje, zakaj nek izdelek ne gre dobro v prodajo?

»Tudi in sicer je to konkretna pomoč ali sodelovanje pri prodaji.

Oddelek za raziskavo tržišča analizira ali so se potrebe po izdelku zmanjšale in zakaj, ali nas izpodriva konkurenca, ali pa so se morda spremenile zahteve kupcev itd.«

Pri uvajanju nove proizvodnje sva primer ali dva konkretizirala. Lahko tudi zdaj katerega navedeš?

»Da, podobno raziskavo delamo pravkar za prevleke valjev. Osvojili smo novo tehnologijo, imamo boljše možnosti za kakovost — sodobnejši način oblaganja in brušenja. In, ker se je pri prodaji pojavil zastoj, smo dobili nalogo, da skupaj s komercialnimi predstavniki in svetovalci za prevleke valjev raziščemo vzroke. Številne podatke, ki jih bomo dobili na različne načine, bomo obdelali, razvrstili, uredili in iz njih izluščili sklepe ter dodali komentar. Prav gotovo bomo ugotovili, kar se je zgodilo na trgu, da je nastal zastoj pri prodaji.

Morda so se spremenile zahteve, pojavile potrebe po novih kvalitetah. Na osnovi tega bomo naše proizvodne zmogljivosti lahko zapolnili s prilagojenim proizvodnim programom.«

Ali je sestavni del analiziranja tržišča tudi analiziranje delovanja konkurence?

»V glavnem nam take podatke da naš informacijski sistem. Veliko informacij o konkurenci je moč dobiti iz tiskanih virov: časopisi, revije, prospekti, katalogi... Industrijske špijonaže se seveda ne gredo — ker ni sprejemljiva v našem sistemu. Torej, podatke o konkurenci zbiramo na ustaljen, legalen način — kot vsi ostali.«

Zbiranje podatkov — kako to izgleda?

»Ne morem reči, da bi bili načini vsakič drugačni. Določeni modeli ali principi veljajo praktično pri vsaki nalogi. Seveda pa si vsak raziskovalec izbere svoj način zbiranja.

V našem oddelku imamo tako imenovano »banko podatkov«, tu zberemo osnovne podatke — bodisi o izdelku ali o kupcih, konkurenci... Naslednja oblika so vprašalniki, spraševanje po telefonu (telefonsko anketiranje), razgovor s strokovnimi delavci (ustna anketa), osebni kontakti, (obiski v določenih delovnih organizacijah) in drugo.«

Ali lahko to pripovedovanje povežeš s konkretnim primerom — prevleke valjev?

»Pri prevlekah valjev smo uporabili metodo anketiranja — pismenih vprašalnikov. Naši predstavniki so jih razdelili po delovnih organizacijah — kupcih oziroma porabnikih valjev.

Naj navedem še primer raziskav za vulkolane. Sam sem obiskal nekaj potencialnih potrošnikov vulkolana. Na terenu sem ugotavljal potrebe po vulkolanu. To je bila metoda osebnega spraševanja, ki se po mojem mnenju tudi najbolj obnese. Pri tem dobi analitik namreč dosti več in popolnejše odgovore o potrebni kvaliteti, obliki in drugo. Vse te informacije se združijo.«

Kakšni so pri nas v Savi odmevi, reakcije na vaše ugotovitve?

»Različne. V dveh letih, odkar delam na tem področju, je opazen bistven premik, na boljše. Morda zato, ker so raziskave bolj konkretizirane ali zato, ker bolj sodelujemo...«

Tudi visoko teoretične študije — pa čeprav še tako pravilne, niso uporabne, če niso prilagojene tudi našim pogojem in možnostim. Lahko rečem, da so reakcije ustrezne in da z našim delom le prispevamo k uspešnejši prodaji ali uspešni investiciji. Marsikaj pa bi seveda lahko še izboljšali.«

Ali vaš oddelek sodeluje tudi z drugimi gumarskimi podjetji?

Da, kot tak primer sodelovanja bi lahko navedel izdelavo določenih študij o razmerah na trgu avtomobilske pnevmatike z delovno organizacijo Miloje Zakić iz Kruševca, pa tudi z drugimi gumarskimi podjetji smo sodelovali, v glavnem na področju avtomobilske pnevmatike.«

Ali vaš oddelek s svojo dejavnostjo posega tudi na tuja tržišča?

»Sodelovali smo tudi s Semperitom, tudi to pot za avtomobilsko pnevmatiko. Poseganja v tujino z raziskavami je bilo doslej bolj malo. To namreč zahteva drugačno osnovno podatkov, pristop — predvsem pa kadrovsko močan oddelek.«

Ali drži trditev: raziskava tržišča bi morala povsod na »terenu« pred prodajo?

»Načelno da. Raziskava je element, ki nam pokaže potrebe trga. Če gremo na trg brez raziskave, zaradi kakršnihkoli razlogov, — bo morda prodaja vseeno šla, lahko pa sploh ne.«

Kako je Sava prilagodljiva na tržišču?

»Osebnostno menim, da premalo. Preveč smo togi, posebej pri nekaterih izdelkih oziroma pri njihovi modifikaciji. Marsikje bi se dalo z majhnimi stroški zadovoljiti potrebe.«

KONČALE SO SE LETOŠNJE DELOVNE AKCIJE

Na začetku brigadirskega poletja 1980 — pred tremi meseci — je 500.000 opravljenih ur in 100.000.000,00 dinarjev predstavljajo zgolj načrt, ki so ga sprejeli organizatorji in izvajalci mladinskih delovnih akcij v SR Sloveniji za 4920 brigadirjev. Vse te številke so zapisane v **samoupravnem sporazumu o medsebojnih obveznostih ter načinu združevanja dela in sredstev za pripravo in izvedbo mladinskih delovnih akcij v SR Sloveniji v letu 1980**, ki so ga udeleženci podpisali v mesecu maju 1980. S tem samoupravnim sporazumom so združili preko 41.000.000,00 dinarjev za to, da so manj razvita področja znotraj SR Slovenije in manj razvita obmejna področja v SR Sloveniji dobila nove kilometre cest, vodovodov in PTT omrežja. Investicije za objekte na vsaki od akcij so zagotovili zainteresirani v občinah, v katerih so akcije: Tolmin, Nova Gorica, Koper, Izola, Sežana, Ilirska Bistrica, Novo mesto, Kočevje, Trebnje, Grosuplje, Šmarje pri Jelšah, Šentjur pri Celju, Murska Sobota, Ptuj, Črnomelj in Radlje ob Dravi: republiška konferenca ZSMS pa je prevzela organizacijo mladinskih brigad, akcij (zagotavljanje ustreznih življenjskih in delovnih pogojev v naseljih MDA, kadrovske, tehnične in vsebinske pripravljenosti mladinskih delovnih brigad, ipd.).

Od načrtov k rezultatom z vztrajnim delom in dobro organizacijo

Iz celotnega naslova samoupravnega sporazuma je razvidno, da ta akt zelo natančno opredeljuje delež vsakega od podpisnikov v procesu priprav in tudi izvedbe mladinskih delovnih akcij, ki jih slovenska in celotna jugoslovanska skupnost razvija kot obliko krepitve bratstva in enotnosti med jugoslovanskimi narodi in narodnostmi, izobraževanja in usposabljanja mladih ljudi, prekaljevanja mladih ljudi ter njihovega odnosa do dela, družbene lastnine, družbenega sistema in skupnosti; v SR Sloveniji pa je še posebno po-

membno mladinsko prostovoljno delo kot oblika izražanja solidarnosti družbene skupnosti s tistimi ljudmi in področji, ki so v dosedanjem razvoju zaostali za drugimi ali pa jih je prizadela katera od naravnih ujem (kot sta to bila potresa na Kozjanskem 1974 in Posočju leta 1976 ali pa neurje na Goričkem leta 1978 in letos).

Da bi vse te cilje uresničili po najbolj demokratični poti, smo v SR Sloveniji podpisali leta 1976 družbeni dogovor o MDA za obdobje 1976–1980, ki je v vseh teh letih predstavljal družbeni okvir, znotraj katerega so iz leta v leto potekali konkretni dogovori in sporazumevanja o mladinskih delovnih akcijah tistega leta. Za leto 1980 torej za osem republiških MDA: Kras, Istra, Brkini, Bela krajina, Goričko, Kobansko, Slovenske gorice in Bohinjsko; ter za tri zvezne MDA: Kozjansko, Posočje in Suha krajina.

Naredili več, kot smo načrtovali

Na mladinskih delovnih akcijah v SR Sloveniji je v letošnjem letu delalo 5316 brigadirjev. V skupnem številu brigadirjev je bilo 27,3 odstotka deklet, preko 65 odstotkov srednješolcev, 20 odstotkov delavcev in 15 odstotkov študentov, kmetov ter pionirjev.

Vrednost opravljenega dela v celoti še ni izračunana. Pri okvirnih izračunih se je pokazalo, da je vrednost opravljenih del veliko večja od načrtovane, saj so brigadirji pressegali normo v poprečju za 49 odstotkov.

Takšne rezultate so lahko dosegli predvsem zaradi dobre pripravljenosti delovnišča, ustreznega orodja in seveda dobre organizacije dela na delovišču, kar so zagotavljali izvajalci del v dogovoru z vodstvi mladinskih delovnih akcij in skupščinami mladinskih delovnih akcij ter izmen. Ne glede na dobre pogoje po tej plati, pa takšnih rezultatov ne bi bilo, če ne bi brigadirji vsekozi maksimalno uporabljali svojo fizično silo, še bolj pa delovno moralno in samoupravljalno zavest, saj jim vreme letos ni bilo naklonjeno —

predvsem v mesecu juliju so zaradi dežja izgubili več kot 15.000 delovnih ur. Seveda pa akcijskih planov dež ni prizadel zgolj s temi izgubljenimi delovnimi urami, ampak je povzročil dodatno škodo tudi na delovnih objektih, ki so jo brigadirji kasneje popravljali.

Samoupravno odločanje, idejnopolitično izobraževanje, tečaji, zabava, informativno in umetniško ustvarjanje

Že ko smo se v Sloveniji odločili, da bomo mladinske delovne akcije organizirali po demokratični in samoupravni poti (da bomo sredstva zagotavljali s samoupravnimi sporazumi v republiki in v občinah), smo se odločili tudi za takšne mladinske delovne akcije, na katerih je delo na trasi enakovredno angažiranju in ustvarjalnosti na področju idejnopolitičnega izobraževanja, tehnične kulture, športa, informiranja, kulture, splošnega ljudskega odpora in družbene samozagrade. Ta sklop — takoimenovanih interesnih dejavnosti — je predvsem pomemben za oblikovanje vrednot mlade osebnosti, razširjanje znanja na različnih področjih in vzpostavljanje tovariških ter prijateljskih odnosov med vsemi, ki so na akciji: brigadirji, vaščani, mladinci in delavci na področju, na katerem je akcija.

Delovni proces na akcijah zahteva skrbno programiranje teh dejavnosti (ki so po naravi delovnega procesa uvrščene v popoldanski in večerni čas), za kar skrbijo samoupravne interesne skupnosti ter družbene organizacije in društva za vsako od naštetih področij posebej. Delavske univerze so tako letos prevzele izvedbo mladinske politične šole »Edvard Kardelj«, na kateri je dosedaj 1501 brigadir poslušal teme o aktualni politični in gospodarski situaciji v Jugoslaviji in v svetu, o novem zakonu o SLO in DS, o samoupravnem sistemu SFRJ, o aktualnih nalogah ZSMS, o religiji in socializmu ter o temah, za katere so se odločili brigadirji sami (in jih pripravili ter izvedli s pomočjo komisij za IPD v brigadah ali naseljih in s pomočjo delavskih univerz).

Kulturne skupnosti so skupaj z občinskimi zvezami kulturnih organizacij zagotovile brigadirjem gledališke, filmske in koncertne užitke; zveze organizacij za tehnično kulturo pa za izpopolnjevanje na tečajih prve pomoči, radioamaterstva, fotokino dejavnosti, cest-

noprometnih predpisov in pokenke varilstva, planinstva, jamarstva, ipd. Na tečajih je opravilo zaključne izpite več kot 2000 brigadirjev.

Poleg športnih tekmovalnih in rekreacijskih so zainteresirani brigadirji lahko spoznali tudi zahteve dela amaterskih sodnikov v malem nogometu, košarki in odbojki, kar so jim na tečajih omogočile telesnokulturne skupnosti.

Čeprav je seznam različnih organiziranih oblik dejavnosti, v katerih brigadirji zadovoljujejo svoje interese že sedaj dokaj dolg, še niso izčrpane vse tiste oblike organiziranja brigadirjev, v katerih so zadovoljevali in razvijali te interese: v dramskih sekcijah, likovnih, pevskih in marksističnih krožkih so namreč z mentorsko pomočjo pripravljali programe za vse brigadirje v naselju, v uredništvih brigadnih in akcijskih »medijev« (radia, biltenov in stenskih časopisov) so skrbeli za pravočasno in celovito informiranost brigadirjev o potekanju dela v izmeni in na akciji ter seveda o dogajanjih (gospodarskih, političnih in socialnih) v SFRJ in po svetu.

Ne glede na to množico organiziranih oblik dela so bile tudi letos pomembne povsem spontane — improvizirane — »prireditve«, ki jih je med mladimi ljudmi — polnih energije, idej in ustvarjalnosti — vedno veliko. Tako so ob tabornih ognjih nastajali koncerti mladih glasbenikov, komedije, recitacijski večeri in zborovanja s povsem specifično — brigadirsko — vsebino. Ob takšnih priložnostih so brigadirji povsem spontano osvrknili svoje »zabušantske« kolege, izrazili zadovoljstvo ali nezadovoljstvo s pogoji bivanja in dela na akciji, z medsebojnimi odnosi, samoupravnim odločanjem, delom v mladinski organizaciji, ipd; lotili so se tudi bolj »občih« tem, kot so odnosi med spoloma, med generacijami, samoupravni položaj učenca v procesu vzgoje in izobraževanja ali delavcev v organizaciji združenega dela, ipd.

Izkušnje v dosedanjih letih organiziranja mladinskega prostovoljnega dela kažejo na to, da se prav na takšnih spontanostih srečanjih rodi največ idej, zato se je komisija za kulturo pri predsedstvu republiške konference ZSMS odločila, da bo z razpisom za brigadirsko pesem zbrala nekaj takšnih domislic in omogočila avtorjem, da jih bodo popularizirali med mladimi.

V sodelovanju s centrom za mladinske delovne akcije pri republiški konferenci ZSMS omenjeni zapis pripravil

Franc Dolhar

Prihodnjič: Brigadirski utrinki

Listamo po tovarniških glasilih

V zadnjih dveh mesecih se je v našem uredništvu spet nabral zajeten kup glasil drugih delovnih organizacij iz Slovenije, pa tudi iz drugih republik. Ko smo jih prelistali, je našo posebno pozornost pritegnil članek z zanimivim naslovom: PRAV JE, DA VEMO ZA KAJ SPLOH GRE. Ko pa smo videli, da prispevek na zelo nazoren in dokaj preprost način razlaga nekatere osnovne pojme s področja dohodkovnih odnosov, smo si bili kaj hitro edini, da bo zanimal tudi večino naših bralcev. Pa še to: članek smo si sposodili v Harmanu, glasilu Tobačne tovarne Ljubljana. Objavljamo le del prispevka, saj se drugi del nanaša na konkretne razmere v njihovi delovni organizaciji. Podobno pa bomo stanje v Savi predstavili v eni izmed prihodnjih števil našega glasila.

Urednica

DOHODKOVNI ODNOSI

O dohodkovnih odnosih se veliko govori in piše, pogosto se pa tudi sliši, kako je usposobitev dohodkovnih odnosov cilj, ki ga še nismo v zadostni meri dosegli.

Če se vprašamo, zakaj je tako, potem se moramo najprej prepričati, da vemo za kaj sploh gre; kaj so torej »DOHODKOVNI ODNOSI«?

Žal, brez tega ne gre! Namreč, smeri, principi in ideje, na podlagi katerih gradimo družbenoekonomske odnose, izhajajo iz marksistične politične ekonomije. Brez razumevanja določenih pojmov iz tega področja ni moč razumeti ne Zakona o združenem delu, ne posameznih pojmov, ki jih ta zakon ureja, pa tudi »dohodkovnih odnosov« ne.

Če se vprašamo, zakaj je tako, potem moramo vedeti najprej nekatere osnovne pojme:

- Kako nastaja nova vrednost?
- Od česa je odvisna delitev nove vrednosti?
- Kaj ima s tem dohodek?

Začnimo od preprostega primera:

Delavec prevzame v skladišču material, vključni stroj in po načrtu izdela predmet.

Vsem nam je jasno, da ima predmet večjo vrednost, kot je bila vrednost neobdelanega materiala. Torej je delavec s svojim delom ustvaril novo vrednost in jo dodal prejšnji vrednosti iz česar lahko sklepamo, da novo vrednost ustvarja direktno proizvodno delo.

Kaj pa je z delom ostalih, v našem primeru skladiščnika, ali tehnika, ki je pripravil načrt?

Njihovo delo ni direktno proizvodno delo, je pa tudi nujno in družbeno koristno.

Kako bi delavec izpolnil svojo nalogo, če ne bi imel stroja?

Stroj je že prej nekdo izdelal, delal iz materiala in po načrtih.

Iz primera, ki smo ga izbrali, torej lahko razberemo vse pojme, ki jih za začetek potrebujemo:

– Nova vrednost je rezultat živega proizvodnega dela

– So tudi druga družbeno koristna dela, ki ne ustvarjajo nove vrednosti

– Delovna oprema itd. so rezultati minimalnega dela ter tudi imajo svojo vrednost. Imenujemo jih proizvodna sredstva.

– Živo direktno in indirektno delo, ter stroji, oprema, znanje, organizacija itd., vse skupaj predstavlja proizvodno moč družbe.

Kaj pa je v smislu politične ekonomije dohodek?

Dohodek je računski izraz novoustvarjene vrednosti družbe, oziroma posameznega dela družbe, v določenem obdobju.

Od česa je potem odvisna delitev novoustvarjene vrednosti, oziroma dohodka?

V prvi vrsti od lastninskih odnosov nad proizvodnimi sredstvi. Lastnik proizvodnih sredstev, na primer lastnik tovarne, ima na delitev rezultatov dela najmočnejši vpliv.

Kako pa pri nas? Lastniki proizvodnih sredstev smo mi vsi, ne samo tisti, ki delajo s posameznimi sredstvi, ampak res vsi – celotna družba. Zato je dohodek celotna novoustvarjena vrednost in o njegovi delitvi v celoti odloča družba.

Samoupravljanje je torej oblika družbenega upravljanja z družbenimi sredstvi. Iz tega smiselno izhaja tudi delitev dohodka na del za splošne družbene potrebe, del za razširitev materialne osnove dela, ter na podlagi vloženega družbeno koristnega dela, del za skupno in osebno porabo.

Zdaj smo že bližje odgovoru na vprašanje kaj je to DOHODKOVNI ODNOS.

Če v eni temeljni organizaciji združujemo delo, torej skupaj delamo z določenimi družbenimi sredstvi in skupaj ugotavljamo dohodek, kot rezultat skupnega dela, smo medsebojno v dohodkovnem odnosu. Če pa dve ali več temeljnih organizacij združi delo, ali del sredstev s katerimi posluje, oziroma oboje, je rezultat dela na podlagi takega združevanja skupni dohodek in ga je treba skupno deliti. To je DOHODKOVNI ODNOS, o katerem želimo zdaj govoriti.

Naša zakonska regulativna predvideva tri načine uveljavljanja »dohodkovnih odnosov«:

– Združevanje dela in sredstev na podlagi SKUPNEGA PRIHODKA, ki nastaja kot rezultat skupnega poslovanja med temeljnimi organizacijami, zlasti v področju fazne proizvodnje ali v področju povezovanja proizvodnje in trgovine.

– Združevanje sredstev (sovlaganje) na podlagi udeležbe v dohodku TOZD, ki je prejela sredstva.

– Svobodna menjava dela, ki na določen način ustreza sovlaganju, čeprav gre v tem primeru za »vlaganje« oziroma angažiranje dela za račun temeljne organizacije in na tej podlagi udeležbe v dohodku.

Skupno poslovanje zahteva tudi skupno odločanje, skupno planiranje in operativno vodenje, ločeno evidentiranje skupnih rezultatov, ter skupno odločanje o delitvi ter nadaljnji uporabi skupnega dohodka. Treba je imeti jasne kriterije vrednotenja delovnega prispevka posamezne udeleženke v skupnem poslovanju, ki morajo biti vsem jasni ter prilagojeni interesu sleherne udeleženke, prav tako pa tudi skupnemu dolgoročnemu interesu.

To ni lahka naloga in je malo delovnih organizacij, ki imajo zadostne strokovne kapacitete bodisi na področju planiranja ali analize, bodisi na področju operativnega vo-

denja, ali na področju računovodstva in financ.

Zakonska regulativa je v tem področju tudi še nepopolna in nezadostno dodelana, ter so posamezne rešitve, posebno pa zbiranja, delitev in uporaba sredstev skupnega prihodka, komplicirane, počasne in drage.

Združevanje sredstev, ali kakor ga popularno imenujemo sovlaganje, je morda bolj enostavno, ampak tudi zahteva zelo visoko raven skupnega planiranja in kot poseben problem se javlja način vračanja združenih sredstev ter plačarja nadomestila za uporabo združenih sredstev. Problem je namreč posebno hud zaradi tega, ker imamo v zadnjem obdobju v Jugoslaviji v kreditnomonetarnem področju situacijo, ki je polna nesoglasij. Imamo visoko inflacijo kar pomeni, da se sredstva v denarni obliki vsako leto razvrednotijo za več kot 20 %. Kreditni denar je relativno poceni, ker je obrestna mera nižja in se vrtil poprečno okrog 8–12 %.

Rentabilnost vloženega denarja v gospodarstvu je še nižja, če jo merimo z ostanom dohodka za sklade v odnosu na vložena sredstva, se giblje nekaj okrog 5–6 %.

Če o tem malo razmišljamo, vidimo, da takšna situacija narekuje vsaki TOZD, da čim prej denar spremeni v blago, v materialne dobrine.

Finančna naložba, ki bo tudi vrnjena v finančni obliki se izplačala, če prinese več »obresti« od inflacijske stopnje. Kdo bo pa sprejel tako »drag denar«, če ga lahko od banke dobi za 8–12 %.

Očitno je, da moramo za združevanje sredstev poiskati druge, indirektno interese in razlage.

Praktično je to, ali širši družbeni interes, (npr. področje energetike, transporta itd.) ali potreba po okrepitvi poslovnega partnerja, ki bo potem usposobljen za bolj uspešno sodelovanje.

Pri svobodni menjavi dela je problem v glavnem samo »naš«: dobro opredeliti dolgoročne in kratkoročne interese, dobro planirati in zagotoviti strokovno in kvalitetno izvajanje.

Pri vseh oblikah združevanja je pa nujno, da smo vsi dobro obveščeni, osebno zainteresirani in angažirani, ker nič ne nastaja samo od sebe in se je za vse treba potruditi.

dipl. oec. Vladimir Urban

Bil sem brigadir v Brkinih

Mladinska brigada Jože Celar Tugo se je odpravila iz Kranja 22. junija ob 8. uri. V tej brigadi je bil tudi brigadir Roman Šmid. Svoje vtise je opisal takole:

»V opoldanskih urah smo prispeli v naselje mladinske delovne akcije Brkini 80, ki je bilo v vasi Tatre. Pričakovali so nas člani sekretariata in nas razmestili v počitniške prikolice, brigadirke pa v staro šolo. Na akciji so poleg naše sodelovali tudi brigadirji Rezke Dragar in Franje Vranč Bužda.

Prvi dan smo se seznanili s komandantom naselja in njegovim namestnikom, s tovarišico za interesne dejavnosti in traserjem.

— Kdaj je bilo najtežje na trasi?

»Najtežje je bilo prve dni, saj nismo bili navajeni na kramp in lopato. Prvi teden smo v skopane kanale polagali vodovodne cevi in zatem te kanale zasipali z razmočeno zemljo. Naslednja dva tedna pa smo kopali jarke za vodovod in pri tem so nas ovirala gozdna področja in lapor s katerim smo imeli največ težav, ker je bil težko lomljiv. Drobili so ga s krampi, ker niso imeli kompresorjev za vrtanje.

Imeli pa smo tudi dva udarna dneva, na katerih je zmagala naša brigada, ki je presegla določeno normo.

— Opiši mi kako je potekal vaš delovni dan.

»Delovni dan se je začel ob pol petih, ko smo vstali. Po jutranji telovadbi, umivanju in pospravljanju prikolic je bilo ob petih svečano dviganje zastave. Dežurna brigada je imela nato zajtrk in nato je odšla na traso.

Ob 13. uri se je vrnila na kosilo. Po kosilu so bila razna športna srečanja in družabne igre. Družabne dejavnosti so se pričele ob 17. uri, politična šola, tečaj prve pomoči.

V brigadi pa nam je sekretar pripravil tudi obrambni dan, na katerem smo preverili našo iznajdljivost ob morebitnem bombardiranju.

Zbudili so nas z jutranjim alarmom in metanjem solzivčevih bomb pod prikolice. Po končani vaji smo odšli na strelišče v Kozini, kjer smo streljali z avtomatsko puško in metali šolske ročne bombe. V popoldanskih urah pa smo si ogledali vojašnico v Kozini.

— Opiši tvoj najlepši trenutek v brigadi.

»Bilo je pred odhodom domov, ko so podeljevali priznanja in udarniške značke. Najbolj srečen sem bil, ko so me poklicali in mi dali značko udarnika in priznanje za opravljen izpit iz prve pomoči.

S temi besedami in z radostjo v očeh in veseljem na obrazu je svoje pripovedovanje o mladinski delovni akciji Brkini 80 sklenil Roman Šmid.

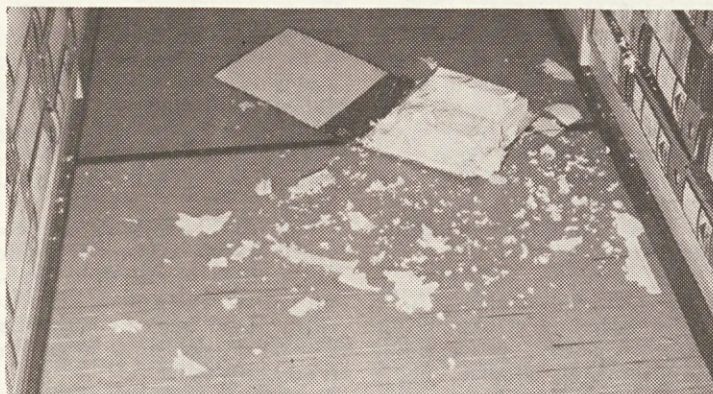
Franc Križaj

Nadležna fotografija

Takole so svoje delo opravile »Marljive prostovoljke« v arhivu naše delovne organizacije. Ugriznile so v fascikel naše delavske restavracije. Če že sira ni, je tudi papir na to temo kar okusen!

Sicer pa šalo na stran. Posnetek dokazuje, da oprema in prostori našega arhiva niso primerni, saj lahko mali glodalci uničijo tudi kakšen bolj dragocen dokument.

V. D.

KAJ DELAJO V SEKTORJU ZA PRIPRAVO PRODAJE?

(Nadaljevanje z 11. strani)

Ali lahko konkretiziraš?

»Omenil sem že vulkolan. Možnosti prodaje so razmeroma velike, imamo nov stroj, ki pa ni povsem izkoriščen. Morda ne poznam vseh vzrokov za to. Tudi pri transportnih trakovih bi po mojem mnenju morali hitreje na tržišče z novimi kvalitetami (jeklo). Gotovo je še marsikaj takega.«

Koliko časa potrebuje raziskovalec za neko nalogo?

»Raziskovalec ima na leto šest, sedem nalog. Sem je vključeno delo od začetka do konca. Včasih je že nekaj podatkov na razpolago, velikokrat pa podatkov skoraj ni.«

Kakšna pa je raziskava posameznega primera?

»Najprej je treba opredeliti, kaj hočemo z raziskavo dobiti, kje raziskovati. Nato je opredelitev, katere informacije so potrebne in kje jih dobiti.

Sledi izbira metode raziskave, nato je zbiranje in obdelava podatkov. Končno raziskovalec še preveri podatke in oblikuje zaključke in priporočilo.«

In?

»Mi analizo ali pa rezultate raziskave oddamo tistim, ki jih zadeva zanima. RTI, Prodaja... Pri sprejemu odločitve mi sicer ne sodelujemo — razen, če pri tem niso potrebne dodatne informacije, pojasnila...«

Težave?

»Kar zadeva samo delo, so največje težave pri pridobivanju ustreznih podatkov. Nekateri delovne organizacije namreč nerade dajejo podatke, ker jih imajo za poslovno skrivnost, druge niso pripravljene na sodelovanje in podobno. V naši delovni organizaciji pa bi omenil dislociranost oddelkov. Predvsem RTI — razvoj in oddelek za raziskavo trga. To onemogoča tesnejše sodelovanje in boljše rezultate. Tudi koncept marketinga v naši delovni organizaciji še ni zaživel kot bi moral. Vse to onemogoča uveljavitev takega koncepta dela, kjer bi raziskava trga dobila vlogo, kot jo ima v razvitem gospodarstvu. To pa je verjetno že tema za naslednji pogovor.

Prihodnjič: Planiranje proizvodov

J. Š.

ZAHVALE

Ob izgubi moje mame se iskreno zahvaljujem sodelavcem iz poizkusne postaje (kontrola kvalitete) za poklonjeno cvetje in izraženo sožalje.

Jože Mrak z družino

Vsem sodelavcem Vzdrževanja in ostalim članom kolektiva se najlepše zahvaljujem za darilo ob mojem odhodu v pokoj.

Vsem želim še veliko delovnih uspehov!

Ervin Mestinšek

Zahvaljujem se vsem sodelavkam in sodelavcem iz Velopnevmatike ter vsem ostalim za izkazano pozornost in spominsko darilo ob mojem odhodu v pokoj.

Vsem želim mnogo delovnih uspehov, medsebojnega razumevanja in osebnega srečja.

Vas lepo pozdravlja
Olga Murn

Sindikalni organizaciji in tovarišici Ani Čebuljevi se iskreno zahvaljujem za pozornost in obisk ter darilo v času moje bolezn.

Marija Grašič

Sava Kranj

Sava, glasilo delavcev delovne organizacije industrije gumijevih, usnjenih in kemičnih izdelkov Sava Kranj. Glasilo izdaja odbor za informiranje, izhaja štirnajstredno, glavna in odgovorna urednica Vera Drašak, tehnični urednik Peter Bogataj, foto-

grafije Ivan Draškič. Naslov uredništva: Kranj, Škofjeloška 6, telefon 25-461, interno 482 ali 282. Tisk TK Gorenjski tisk Kranj

Glasilo je oproščeno temeljnega davka na podlagi mnenja republiškega sekretariata za prosveto in kulturo SRS (št. 421-1 72) z dne 27. marca 1973.

SUTJESKA '80

V času od 2. do 4. julija 1980 je potekal 16. tradicionalni rally »Sutjeska '80«. To je ena največjih manifestacij bratstva in enotnosti jugoslovanskih narodov in narodnosti športnega, turističnega in političnega značaja. Rally je potekal po vsej Jugoslaviji, končni cilj pa je bil na legendarni Sutjeski v Tjentištu. Udeležilo se ga je preko tri tisoč tekmovalcev. Na končnem delu, 4. julija, je bilo čez trideset tisoč udeležencev na velikem narodnem zboru pred spomeniki padlim na Sutjeski. Ta veličastni zbor vseh narodov in narodnosti je dal vtis Jugoslavije v malem. Po zaključni slovesnosti so zbrani sklenili nepregledno plesočo verigo, ki je s pesmijo Jugoslavija, Jugoslavija potrjevala bratstvo in enotnost naših narodov. Slavnostni govornik proslave ob 4. juliju, dnevu borca, je bil narodni heroj Ahmet Šehović, predsednik zveze združenj borcev SR Bosne in Hercegovine. Tudi tokrat je organizacija rallyja, katerega doživljenjski

pokrovitelj je bil predsednik Tito, pripadla AMS BiH.

Sava Kranj – TAP se je letošnjega rallyja »Sutjeska '80« udeležila že tretjič kot organizator in ob tem imela svoj ekonomskopropagandni nastop. Slednji se je odražal z vizuelno efektnimi reklamnimi sporočili, z oglasi na radiu Sutjeska in direktnimi kontakti z udeleženci rallyja.

V zaključnem delu rallyja »Sutjeska '80« in proslave ob 4. juliju, je doletela predstavnik Save čast, da v imenu predstavnikov republike Slovenije položimo venec na spomenik padlim borcem na Sutjeski. Prav tako je organizator določil predstavnika Save, da preda eno od nagrad prireditelja zmagovalcem rallyja. Istočasno so bile podeljene tudi savske nagrade trem najboljšim udeležencem rallyja v generalni razvrstitvi.

Predajo nagrad in priznanj je opravil vodja tehnično svetovalne dejavnosti v TAP, tov. inž. Tone Štirn.

Jože Vunšek

Eden od mnogih taborov udeležencev rallyja.

Scena zaključne prireditve ob 4. juliju – dneva borca.

Narodni heroji, borci, udeleženci rallyja »Sutjeska '80« na ljudskem zborovanju.

Narodni heroj Vojo Šegrt ob predaji zastav planincem pred pohodom Po poteh legendarne Sutjeske.

Polaganje vencev republik in pokrajin k spomeniku padlim na Sutjeski.

Predstavniki Save TAP in zmagovalci v generalni razvrstitvi rallyja Sutjeska 80, katere je nagradila Sava Kranj.

ZA SAVSKE PEVCE, GODBENIKE IN PLESALCE LETOS MALO POČITKA

Za spremembo od lanskega leta, ko nobena od savskih kulturnih skupin čez poletje ni imela nobenega daljšega gostovanja, je bilo letos dela, nastopov in potovanj na pretek. Delno je na to gotovo vplivala tudi letošnja petnajsta delovna sezona folklorno plesne skupine, zaradi katere je bilo vložnega v pripravo programa občutno več dela kot kdaj koli doslej, pa je seveda zmanjkalo časa za gostovanje. Zato pa so bili letos v juliju plesalci, tamburaši in instrumentalisti v Italiji, avgusta pa skupaj z oktetom »Sava« že petič na Poljskem. Vabilo za Italijo je bilo javno razpisano v »Folkloristu« in ker smo Savčani izpolnjevali pogoje razpisa ter letos slavimo bolj »okroglo« obletnico delovanja, je folklorni odbor Slovenije prepustil vabilo naši skupini.

Pred odhodom na enega izmed osmih nastopov

Poljska je dežela, s katero se naši folkloristi in pevci, plesalci in godbeniki najbolj poznajo. Po štiriletni prekinitvi pa sem se letos gostovanja na Poljskem udeležil tudi sam, predvsem zaradi tega, da bi videl, kako se pokažejo rezultati večletnega dela pred tujimi strokovnjaki in tujo publiko. Pričakovali pa smo tudi da bo to gostovanje rodilo tudi kakšno idejo za delo v naslednji sezoni. In jo je. Tako skupini, ki je bila tokrat na gostovanju kar precej močna (46 nas je bilo), in so bile v njej zastopane vse sekcije KUD, ki imajo naštudiran skupen, tudi vsebinsko povezan program, kot posebej plesni skupini, pa tudi meni osebno je zdaj jasno, da je plesna skupina v plesnem pogledu tehnično dognana, da ji manjka še pevskega znanja ter v določenih trenutkih nekoliko večje zbranosti pri nastopu, da pa je sicer primerno rutinirana, absolutno orientirana na odru in tehnično na nivoju ostalih boljših folklornih plesnih skupin iz Slovenije.

Če si lahko dovolim še besedo ali dve o oktetu in tamburaših, potem za oktet velja, da je bistveno razširil in popestril program narodnih pesmi in se v celoti vklaplja v celovečerni program ter da je tudi sedanja oblika njihovega nastopa bolj neposredna, domača, fantovska ter kot takšna izvirnejša in mnogo bolj simpatična. Tamburaši so s težavo prebrodili težave, ki jim jih je povzročil berdist, ki je v zadnjem trenutku pred turnejo odpovedal, pa je moral vskočiti »na vse pripravljen« Janez. Publika tega primanjkljaja takorekoč ni čutila, saj je bil splet plesov iz Baranje, katerega spremljanje je povzročalo na tem gostovanju največje težave, na sporedu samo enkrat. Nastopajoče tamburaše pa je toliko motilo, da niso bili tako sproščeni kot običajno.

Celovita ocena turnee na Poljskem bi bila potemtakem lahko »zelo dobro«, s tem, da so bili posamezni nastopi različni v pogledu kakovosti izvajanja. Pomembno pa je pri

Segrata grla pred nastopom pomenijo veliko

tem gotovo dejstvo, da sta bila od skupno osmih nastopov v petih dnevih nastopanja daleč najboljša dva celovečerna nastopa v Wisli in Szczyrku, ki ju je spremljalo tudi največ gledalcev, saj jih je bilo na primer samo na zadnjem preko pet tisoč. Sprejem publike je bil slovansko prsrčen, pripravljenemu programu je bilo treba dodajati ali pa ponavljati že izvajano. Skandinavje je začelo ponavadi že v prvem delu programa in kot zanimivost naj navedem, da pri Gorenjskih plesih, ki so bili za razliko od spleta plesov s Primorske in Šumadije (ta dva smo predstavili Poljakom prvič) izvajani na Poljskem že petič, ploskanje v ritmu ni potihnilo prav pri vseh polkah — teh pa je pri Gorenjskih plesih za skoraj polovico časa trajanja spleta, ali skupaj za skoraj petnajst minut!

Nekaj bi bilo treba napisati o konkurenci na obeh turnejah. Poznavalcem je vrednost jugoslovanske plesne in pevske ter glasbene folklorne zapuščine jasna; vemo tudi to, da se z njo lahko postavlja enakovredno predvsem »folklor« ostalih slovanskih narodov. Na obeh omenjenih gostovanjih ni bilo od slovanske bratovščine Bolgarov in Rusov, vendar to pozitivne ocene naših nastopov nikakor ne zmanjšuje. Če povemo, da je bila naša skupina na Poljskem

uvrščena v vsakem kraju v program ob času, ko je bilo na prizorišču največ gledalcev, potem je jasno, koliko nas cenijo. Na skupnem nastopu vseh sodelujočih skupin na »XVII. Beskidskem tedniku kulture« pa je bila naša skupina na vrsti zadnja od gostujočih skupin, s čimer smo spet dobili priznanje, saj tudi poljski prireditelji poznajo izrek: »Konec dober, vse dobro!«

Tako se počasi izteka tudi petnajsta sezona nastopanja, ki je bila vse prej kot revna. Število nastopov v tej sezoni že presega trideset. Po nastopu v Festivalni dvorani na Bledu 20. avgusta si bodo marljivi »kudovci« privoščili en mesec premora. Program dela za novo sezono pa bo obsegal poleg variantnega spleta iz ene od pokrajin, katere noše že imamo in ki bo prirejen za pevce, plesalce in instrumentaliste — verjetno tamburaše, tudi več pevskih vaj plesne skupine ter takoimenovano »stabilizacijo« skupine tako v tehničnem kot tudi v psihosociološkem smislu. To zadnje bo novost pri delu naših kulturnih skupin, menimo pa, da bo gotovo rodila pozitivne rezultate, ter da bodo savske kulturne skupine v bodoče še kvalitetneje predstavljale slovensko in jugoslovansko kulturno dediščino, s tem pa tudi, na ta način, ponesle ime matične hiše »SAVE« v svet.

Andrej Košič

Lepo je nastopati pred tako številnimi in navdušenimi gledalci.